



WYDZIAŁ
ARCHITEKTURY

PRACA DYPLOMOWA MAGISTERSKA

Tytuł pracy w języku polskim: Równoważenie relacji człowiek-natura. Obiekt wielofunkcyjny z funkcją schroniska dla zwierząt

Tytuł pracy w języku angielskim: Balancing the human-nature relationship. A multifunctional facility with the function of an animal shelter

STRESZCZENIE

Celem niniejszej pracy magisterskiej jest zgłębienie problematyki dotyczącej relacji człowiek-natura w kontekście architektury. Wnioski wysnute na podstawie analiz miały posłużyć jako podstawa do zaprojektowania schroniska dla zwierząt w miejscowości Bystre, pod Giżyckiem.

Praca obejmuje teoretyczne rozpoznanie tematu dotyczące historycznych relacji człowieka ze zwierzętami. Na tej podstawie przeanalizowano ewolucję podejścia do zwierząt na przestrzeni lat oraz wpływ tych zmian na ówczesną zabudowę. Następnie omówione zostały przykłady inspiracji naturą w architekturze. Wyszczególniono korzyści płynące z powiązania pomiędzy sztuką i naturą, a także możliwości ich wykorzystania w projektowaniu obiektów dla różnych gatunków zwierząt. Na bazie tych informacji pochyłono się nad obiektami schronisk dla zwierząt. Aby zapoznać się ze specyfiką tych obiektów wykonano analizę porównawczą rzutów pięciu przykładowych schronisk. Na tej podstawie wyszczególniono trzy charakterystyczne typy schronisk wraz z określeniem ich zalet i wad. Następnie przeanalizowano problem bezdomności zwierząt w powiecie giżyckim, w którym obiekt schroniska mógłby potencjalnie się znaleźć. Po zapoznaniu się z architektonicznymi aspektami projektowania budynków dla zwierząt, dokonano analizy terenu projektowego. Dodatkowo, przeprowadzono wśród pracowników Schroniska dla Zwierząt w Olsztynie ankietę dotyczącą uciążliwości hałasu, która wykazała, że nieodpowiednia akustyka w schroniskach jest istotnym problemem, co należy wziąć pod uwagę przy projektowaniu obiektu tego typu.

Na podstawie studiów teoretycznych nad problemem oraz wieloaspektowych analiz przedstawiono wytyczne do projektu schroniska dla zwierząt, które pozwoliłyby na pogłębienie relacji pomiędzy człowiekiem i naturą. Wywnioskowano, iż najważniejszym elementem w projektowaniu schronisk jest odpowiednie strefowanie funkcjonalne. Pozwala ono na zapewnienie bezpieczeństwa użytkownikom poprzez separację stref czystych i brudnych, oraz jednocześnie stworzenie przestrzeni wspólnej pozwalającej na międzygatunkową integrację.

Słowa kluczowe:

Relacja człowiek-natura, architektura, architektura dla zwierząt, dobrostan, schronisko dla zwierząt, hałas.

Dziedzina nauki i techniki, zgodnie z wymogami OECD:

Nauki inżynierskie i techniczne, inżynieria architektury

Nauki rolnicze, hodowla zwierząt domowych

Nauki społeczne, nauka o środowisku

Nauki humanistyczne, projektowanie architektoniczne.

ABSTRACT

The thesis aims to explore the issue of human-nature relations in architecture. The conclusions, drawn from various analyses, were intended to be the basis for designing an animal shelter focused on deepening the relationship between humans and animals and design proposal for animal shelter in Bystre, near Giżycko.

The paper presents studies regarding the historical relationship between humans and animals and their influence on the buildings of the time. Additionally, the thesis presents several examples of nature-inspired architecture, along with their benefits and suggestions for designing multi-species facilities. Subsequently, an overview of animal shelters was carried out. As a result, three types of animal shelters were specified, along with their advantages and disadvantages. After familiarisation with the architectural aspects of shelter design, analyses of the project site were carried out on the surrounding buildings and landscape. Furthermore, the state of animal homelessness in Giżycko district was analysed, due to the possibility of building such a facility there. In addition to this, a noise survey was conducted among the employees of the animal shelter in Olsztyn, which demonstrated the importance of proper acoustics in animal care facilities.

Based on theoretical studies of the problem and multi-faceted analyses, the thesis presents the guidelines for the design of an animal shelter that would allow a deeper relationship between human being and nature. It concludes that the crucial element in shelter design is appropriate functional zoning, which simultaneously isolates the dirty and quarantine zones, ensuring the safety of humans and animals, as well as creates a communal space allowing for interspecies integration.

Keywords:

Human-nature relations, animal architecture, animal shelter, animal welfare, noise.

Organisation for economic cooperation and development OECD:

Engineering and technical sciences, architectural engineering

Agricultural sciences, animal husbandry

Social sciences, environmental science

Humanities, architectural design.

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
ABSTRACT	5
SPIS TREŚCI	7
WYKAZ WAŻNIEJSZYCH OZNACZEŃ I SKRÓTÓW	9
1. WSTĘP I CEL PRACY	9
2. RELACJE ZWIERZĘ - CZŁOWIEK W UJĘCIU HISTORYCZNYM	10
2.1 Człowiek i duże zwierzęta	10
2.2 Człowiek i małe zwierzęta	11
3. RELACJE ZWIERZĘ - CZŁOWIEK W DZISIEJSZYCH CZASACH	12
3.1 Zwierzęta jako istoty równoprawne	12
3.2 Architektura dla zwierząt, a zwierzęta w architekturze	13
3.3 Postawa antropocentryczna versus architektura nieantropocentryczna na przykładzie ogrodów zoologicznych	14
3.4 Dobrostan zwierząt a człowiek	16
3.5 WPŁYW ARCHITEKTURY NA ZWIERZĘTA I ICH FUNKCJONOWANIE	16
3.6 Zooterapia	17
3.7 Projektowanie inspirowane zwierzętami a projekty dla zwierząt	18
4. BEZDOMNOŚĆ ZWIERZĄT W POLSCE	19
4.1 Schroniska na terenie województwa warmińsko-mazurskiego	20
4.1.1 Schroniska na terenie powiatu giżyckiego	21
5. POTRZEBY ZWIERZĘCIA A KSZTAŁTOWANIE OBIEKTÓW ARCHITEKTONICZNYCH NA PRZYKŁADZIE SCHRONISK DLA ZWIERZĄT	22
5.1 Powiązania funkcjonalne i architektoniczne	23
5.2 Hałas w schroniskach	24
5.2.1. Studium przypadku	24
6. ANALIZA OBIEKTÓW O PODOBNYCH FUNKCJACH	25
6.1 Analiza podziałów funkcjonalnych i pomieszczeń w schroniskach	25
6.2 Typologia schronisk dla zwierząt pod względem funkcjonalnym	28
6.3 Wnioski projektowe wynikające z analizy obiektów schronisk	29
7. ANALIZA TERENU PROJEKTOWEGO	31
7.1 Analiza zabudowy	31
7.2 Analiza przyrodnicza	32
7.3 Analiza widokowa	33
7.4 Analiza kompozycyjna	34
7.5 Wnioski z analiz terenu projektowego	35

8.	WYTYCZNE PROJEKTOWE WYNIKAJĄCE Z PRACY	35
8.1	Funkcja	35
8.2	Połączenia funkcjonalne	35
8.3	Kubatura	36
8.4	Aspekty prośrodowiskowe	36
9.	OPIS PROJEKTU	37
9.1	Koncepcja projektowa.....	37
9.2	Założenia funkcjonalne	38
9.3	Dane ogólne	43
9.4	Dojazd do działki i miejsca parkingowe	44
9.5	Ochrona przeciwpożarowa	44
9.6	Rozwiązania konstrukcyjne i materiałowe	44
9.7	Materiały wewnętrzne	45
9.8	Ogrzewanie i wentylacja	46
9.9	Dostosowanie do osób z niepełnosprawnościami	46
9.10	Typologia wybiegów dla zwierząt	46
9.11	Wybiegi dla kotów	48
9.12	Typologia wybiegów zewnętrznych dla zwierząt	49
9.13	Szczegółowe rozwiązanie dotyczące ogrodzenia boksów zewnętrznych	50
9.14	Koncepcja mebli dedykowanych dla zwierząt w schronisku	52
9.15	Kształtowanie elewacji poprzez nawiązanie do architektury Warmii i Mazur	54
9.16	Zabezpieczenia przeciwko ptakom.....	56
10.	PODSUMOWANIE	57
11.	BIBLIOGRAFIA.....	59
12.	ZAŁĄCZNIKI	65

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH OZNACZEŃ I SKRÓTÓW

AAD (Animal-Aided Design) – metodologia projektowania, która zakłada uwzględnianie zwierząt w procesie projektowym, jako jego integralną część

BIG (Bjarke Ingels Group) – międzynarodowe biuro projektowe założone w 2001 przez Bjarke Ingelsa Juliana de Smetda

EU (European Union) – Unia Europejska

NIK – Najwyższa Izba Kontroli

ONZ - Organizacja Narodów Zjednoczonych

1. WSTĘP I CEL PRACY

Głównym celem pracy jest znalezienie architektonicznej odpowiedzi na problem kontaktów człowieka ze zwierzętami. Praca ma na celu zbadanie problemu równoważenia relacji między człowiekiem i zwierzęciem oraz zaprojektowanie schroniska dla zwierząt, które stałoby się przestrzenią pozwalającą użytkownikom na pogłębienie relacji z naturą.

Człowiek współistnieje i współpracuje wraz ze zwierzętami od setek lat. Mimo długiej obecności zwierząt w architekturze, schroniska dla bezdomnych zwierząt powstały stosunkowo niedawno, bo dopiero w XX wieku¹. Literatura na temat schronisk jest znikoma. Zdecydowana większość artykułów czy książek koncentruje się na budynkach ogrodów zoologicznych lub klinik weterynaryjnych, podczas gdy literatura dotycząca architektury schronisk dla małych zwierząt praktycznie nie występuje. W myśl prawa, schronisko dla zwierząt definiuje się jako „miejsce przeznaczone do opieki nad zwierzętami domowymi spełniające warunki określone w *„Ustawie z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt”*. Polskie prawodawstwo przewiduje normy bytowe jakie schroniska powinny zapewniać bezdomnym zwierzętom w *Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 stycznia 2022 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt*. Co ważne, zgodnie z polskim prawem, każda gmina ma obowiązek posiadać *Gminny program opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt*², co bardzo często związane jest z prowadzeniem działalności schroniska na jej terenie. Możliwość z tego wnioskować iż schroniska dla bezdomnych zwierząt są obiektami dość powszechnymi. Przykładów tego typu budownictwa powinno być więc wiele, jednak w literaturze nie ma odpowiedniej dokumentacji architektonicznej tych obiektów. Niniejsza praca przedstawia podłoże historyczne kontaktów człowieka ze zwierzętami oraz ich ewolucję na przestrzeni ostatnich lat. Jednocześnie zawiera analizę architektoniczną schronisk, porównanie ich oraz wyszczególnienie charakterystycznych typów zabudowy wraz z ich oceną jakościową. Praca przybliży uwarunkowania prawne jakim podlegają schroniska dla zwierząt w Polsce oraz określa sugerowane rozwiązania architektoniczno-funkcjonalne na podstawie wytycznych literaturowych oraz obowiązujących ustaw. Wartością aplikacyjną pracy jest opis uwarunkowań przyrodniczych i funkcjonalnych obszaru na terenie wsi Bystry w gminie Giżycko, gdzie mógłby powstać taki obiekt.

¹ Kaliski K. *Schroniska dla bezdomnych zwierząt Cz. I. Wczoraj i dziś*, Wiadomości Zootechniczne, 2, 45-56 (2012).

² *Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie praw zwierząt*. (Dz. U. 1997 Nr 111 poz. 724).

2. RELACJE ZWIERZĘ - CZŁOWIEK W UJĘCIU HISTORYCZNYM

Historia relacji pomiędzy człowiekiem i zwierzętami sięga początków znanej nam historii. Początkowo zwierzęta traktowano przedmiotowo. Zmiana w mentalności polegająca na postrzeganiu zwierząt jako równorzędnych człowiekowi nastąpiła w XX w³. Analogie do tych poglądów można zaobserwować w architekturze dla zwierząt. Początkowo były to zabudowania dla zwierząt gospodarskich, jednak później zaczęto tworzyć areny, cyrki mające dostarczać rozrywki, niebędące jedynie budynkami przeznaczonymi na ich pobyt⁴. Same schroniska są stosunkowo nowym wynalazkiem, ponieważ pierwsze placówki zajmujące się bezdomnymi zwierzętami powstawały w Polsce w XIX wieku. Ówczesnie nazywano je przytułkami lub azylami i początkowo działały jako zakłady dobroczynne. Pierwsze państwowe jednostki zajmujące się problemem bezdomności powstały w XX wieku i dopiero wtedy zaczęły funkcjonować jako schroniska dla zwierząt. Ich działanie polegało na wylapywaniu bezdomnych zwierząt, uśmiercaniu ich po 14 dniach w przypadku psów i 5 dniach w przypadku kotów⁵. Ta metoda działania stoi w zdecydowanej opozycji do samej nazwy schroniska oraz współczesnego postrzegania tych instytucji, których głównym zadaniem jest zapewnienie godnego bytu i roztoczenie nad zwierzętami stosownej opieki. Ta różnica w traktowaniu zwierząt niegdyś i dziś pokazuje jak bardzo stosunek człowieka do zwierzęcia zmienił się na przestrzeni lat. Pierwotne przedmiotowe i transakcyjne podejście do zwierząt ewoluowało w pogląd, iż zwierzę i człowiek są istotami równoważnymi.

2.1 Człowiek i duże zwierzęta

Początkowo człowiek współpracował ze zwierzętami w celach przeżycia. Najpierw były to polowania, jednak osiadły tryb życia wymógł zmiany i sprawił, że człowiek udomowił zwierzęta gospodarskie. Już w Neolicie polowano na dzikie bydło by zdobyć mięso, rogi czy kości. Udomowienie bydła datowane jest na 6,5 tysiąca lat p.n.e., a za jedno z pierwszych miejsc, w których krowy były udomawiane czy czczone uważa się Catal Huyuk w dzisiejszej Turcji.⁶ Szczególna ekspansja rozpoczęła się w XVIII wieku, gdy zaczęła rozkwiatać produkcja rolna. Od wieków bydło było bardzo cenione i stanowiło najbardziej prestiżowy element inwentarza jaki można było posiadać. Posiadanie krowy świadczyło o luksusie i bogactwie, ponieważ były one zwierzętami niezwykle wartościowymi ze względu na swoją wszechstronność – produkowały mleko, dawały skórę oraz mięso, a ich siła umożliwiała zaprzężenie ich do maszyn w gospodarstwie⁷. Warto dodać, że status tych zwierząt różni się w zależności od kultury. Podczas, gdy w kulturze zachodu krowa stanowi źródło pożywienia lub rozrywki (korrida) w Indach krowa jest zwierzęciem świętym⁸.

Innym gatunkiem zwierząt, którą człowiek zaprzęgnął do pomocy były konie. Udomowienie ich datuje się na około 4 tys. lat p.n.e. na terenach środkowej Eurazji, choć istnieją przesłanki mówiące o udomowieniu ich znacznie wcześniej⁹. Siła i wytrzymałość koni sprawiły, że przez stulecia były niezastąpionym środkiem transportu i stanowiły przyczynek do powstania różnorodnych sportów. Rewolucja przemysłowa przyniosła nowe rozwiązania, ale też nowe problemy, które próbowano rozwiązywać właśnie przy pomocy zwierząt. W ten sposób w XIX wieku pierwsze konie zjechały do kopalni by pomagać w wydobywaniu węgla. Najbardziej popularnym środkiem paryskiego transportu w XIX wieku był tramwaj konny. Koniowate były również

³ Fine A. H., Tedeshi P., Elvove E., *Handbook on Animal-Assisted Therapy. Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions, Chapter 3: The Evolving Field of Human-Animal Interactions*. United States of America: Elsevier (2015)

⁴ Boczar M., Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; 51.

⁵ Kaliski K. *Schroniska dla bezdomnych zwierząt Cz. I. Wczoraj i dziś*, Wiadomości Zootechniczne, 2, 2012, s. 45-56.

⁶ Clutton-Brock J. *Animals As Domesticates : A World View Through History*, Michigan State University Press, 2012

⁷ Bataray E. *Zwierzęcy punkt widzenia*, Gdańsk: Wydawnictwo w Podwórku sp. j., 2023

⁸ Dobraszczyk P. *Animal Architecture: Buildings, Beast and Us*, Londyn, Reaktion Books Ltd, 2023, str. 211.

⁹ Clutton-Brock J. *Animals As Domesticates : A World View Through History*, Michigan State University Press, 2012

wykorzystywane w czasie wojen, kiedy to transportowały broń, rannych, bagaże lub pocztę¹⁰. Pomoc zwierząt była dla człowieka niezwykle ułatwieniem, jednak ze zwierzęcego punktu widzenia był to bardzo duży wysysk oraz wyraz niehumanitarnego podejścia do drugiego stworzenia.

Innym tego typu przykładem może być wykorzystywanie zwierząt w spektaklach mających przynieść rozrywkę ludziom, które zwykle wiążą się z dużym cierpieniem zwierząt. Cyrki, zoo czy walki zwierząt cieszyły się niegdyś wielką popularnością, a jednym z najbardziej znanych przykładów wykorzystania zwierząt do celów rozrywkowych może być korrida. Współcześnie odchodzi się od tego typu rozrywek ze względu na prawa zwierząt, za wyjątkiem ogrodów zoologicznych, które coraz częściej są ośrodkami ratującymi ginące gatunki. Przykładem może być ochrona kondorów w oliwskim ZOO w Gdańsku czy kampania #OLEJOLEJ, mająca na celu zwiększenie świadomości na temat negatywnego wpływu konsumpcji oleju palmowego na orangutany¹¹.

2.2 Człowiek i małe zwierzęta

Historia relacji pomiędzy człowiekiem i mniejszymi zwierzętami sięga starożytności, kiedy to towarzyszem polowań człowieka stał się wilk¹². Początkowa współpraca była *stricte* transakcyjna – pozwalała obu gatunkom przetrwać dzięki wypracowaniu optymalnej metody zdobywania pożywienia. Psowate towarzyszyły ludziom w polowaniach, a w późniejszym okresie pilnowały zwierząt gospodarskich. W starożytnym Egipcie postrzegano psy jako święte zwierzęta. Były hołubione przez swoich właścicieli i otoczone specjalną opieką, zaś psy czysto rasowe były przeznaczone jedynie dla monarchii¹³. W późniejszych wiekach zwierzęta te stały bardzo nisko w hierarchii, co dokumentują traktaty zootechników, weterynarzy czy literatura z tamtych czasów¹⁴. Przez ostatnich kilka stuleci przemoc wobec psów była powszechna, były zmuszane do posłuszeństwa biciem, pozbawiano je uszu lub ogonów ze względów estetycznych, czy zmuszano do stawania w walkach psów dla rozrywki ludzi. Mimo, iż pies był niezwykle przydatnym dla gospodarstwa stróżem, bardzo często traktowano go w sposób niezwykle niehumanitarny. W dzisiejszych czasach można zauważyć zmianę myślenia o psach jako o przyjaciółach czy powiernikach. Współcześnie psy, ze względu na swoje zdolności adaptacyjne wykorzystywane są w wielu dziedzinach. Służą m. in. w policji, straży granicznej jako psy patrolowe czy tropiące. W ostatnich latach psy zaczęły być również używane w terapii¹⁵.

Pierwsze wzmianki o udomowieniu kotów datuje się aż na 10 tysięcy lat p.n.e.¹⁶, jednak ze względu na ich niezależną naturę można powiedzieć, że to nie człowiek udomowił kota, a to kot sam siebie udomowił. Przypuszcza się, że było to związane z rolnictwem i przechowywaniem zbóż ówczesnych ludów. Składy zbóż i ziaren przyciągały gryzonie, co z kolei wzbudzało zainteresowanie kotów. Ludzie polegali na kotach, które tępiły szkodniki dostając w zamian schronienie i pożywienie¹⁷. W Starożytnym Egipcie, koty były ważnymi członkami rodziny. Istniały dedykowane kotom cmentarze, na które pozwolić sobie mogli jedynie najbogatsi. Koty były gatunkiem chronionym w Egipcie, a zabicie kota wiązało się z wielkimi konsekwencjami, ponieważ wierzono, iż są one ucieleśnieniem boginii Bastet.

Duży wpływ na postrzeganie kotów miało wyparcie pogaństwa przez chrześcijaństwo. Z wielbionych symboli płodności, kobiecości i macierzyństwa stały się demonami czy towarzyszami wiedźm. Przez wieki koty

¹⁰ Za/ więcej w: Bataray E. *Zwierzęcy punkt widzenia*, Gdańsk: Wydawnictwo w Podwórkę sp. j., 2023

¹¹ O kampanii #OLEJOLEJ, online 08.03.2025, <https://zoo.gdansk.pl/edukacja/kampanie-edukacyjne/ocalmy-orangutany-olejolej/>

¹² Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; s. 51.

¹³ Venacore C. B. *dog*, Britannica, online: 9.06.2024, <https://www.britannica.com/animal/dog>.

¹⁴ Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; s.51.

¹⁵ Jastrzębska A. *Wpływ wybranych cech psów na ich adopcję ze schronisk dla zwierząt*, 2019, str. 12.

¹⁶ Serpell J., *Domestication and history of the cat*, 2013.

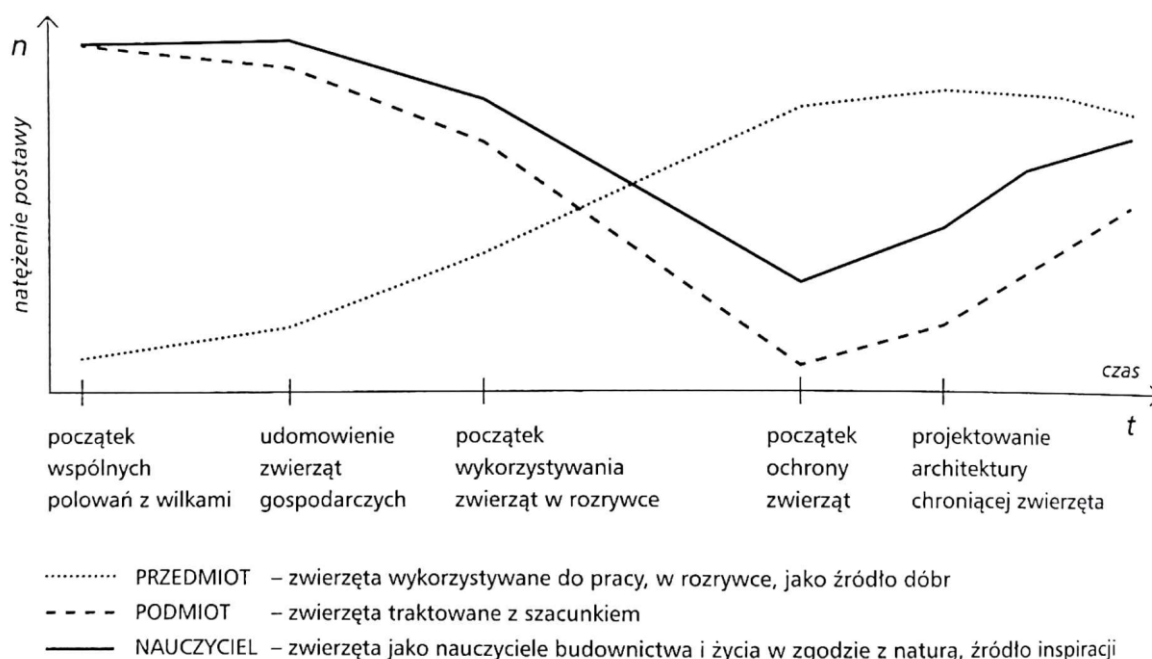
¹⁷ Ibidem.

były tępione lub padały ofiarami rytuałów ze względu na negatywne skojarzenia¹⁸. Nawet w dzisiejszych czasach, koty bywają postrzegane negatywnie ze względu na utrwalone w mentalności błędne skojarzenia, jednak, na szczęście dla kotów, w ostatnich dekadach można zauważyć zdecydowany powrót ich popularności jako zwierząt domowych¹⁹.

3. RELACJE ZWIERZĘ - CZŁOWIEK W DZISIEJSZYCH CZASACH

3.1 Zwierzęta jako istoty równoprawne

Przytoczone w poprzednim rozdziale przykłady pokazują jak różne były relacje ze zwierzętami, od traktowania ich jako bóstwa, poprzez podejście przedmiotowe, by powrócić do postrzegania ich jako istoty równorzędne. Fluktuacje tego procesu świetnie odwzorowuje wykres (Rys. 1) przedstawiony w książce „Architektura i zwierzęta” (Boczar M. Gellner J. *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG 2011; s.47).



Rysunek 1 Infografika zaczerpnięta z: Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021, s. 222.

Ilustruje on zmiany w postrzeganiu zwierząt jako przedmiotu, podmiotu czy też nauczyciela. Aktualnie widać, iż zwierzęta zaczynają ponownie być postrzegane jako istoty od których człowiek może się wiele nauczyć, jak również zaczynają być adresatami architektury.

Stosunkowo nową postawą filozoficzną, która pojawiła się w latach 90. XX wieku jest posthumanizm, termin użyty po raz pierwszy w 1976 roku przez Ihaba Haasana²⁰. Podczas gdy humanizm stawiał człowieka w pozycji uprzywilejowanej do innych bytów, posthumanizm nie stawia człowieka w centrum. Jest to prąd myślowy związany z osłabieniem humanizmu i powstał na kanwie nasilającej się krytyki antropocentryzmu²¹. Przez zmiany w postrzeganiu zwierząt zapoczątkowane zostały tzw. „studia nad zwierzętami” (ang *animal studies*), czyli obszar badawczy zajmujący się kwestią zwierząt w dyskursie badań nauk humanistyczno-społecznych²².

¹⁸ Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; s. 132.

¹⁹ Serpell J., *Domestication and history of the cat*, 2013.

²⁰ Zawojski Piotr. *Posthumanizm, czyli humanizm naszych czasów*, Kultura i Historia, 2017, nr 32, s. 68-76..

²¹ Filarska P. *Zmiany rozumienia pojęcia podmiotu i przedmiotu w ujęciu posthumanizmu, transhumanizmu oraz filozofii zorientowanej na przedmiot*, Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów, Numer 21 (2/2018).

²²

Postrzeganie zwierząt jako istot równoprawnych oraz uznanie ich cierpienia jest stosunkowo nowym zjawiskiem, zwłaszcza biorąc pod uwagę skalę świadomości społecznej. W historii pojawiały się osoby, które przywiązywały dużą wagę do zwierząt (Franciszek z Asyżu²³, Abu al-Ala al-Ma'arri²⁴), jednak znaczna zmiana w podejściu do nich jest widoczna dopiero w ostatnich latach²⁵. Już roku 1970 powstało pojęcie „gatunkowizm”, które opisuje zjawisko dyskryminacji zwierząt niebędących ludźmi²⁶, jednak dopiero w 2012 roku została sporządzona *Deklaracja z Cambrigde o świadomości*, która zdefiniowała zwierzęta jako istoty czujące, nieróżniące się pod tym względem od człowieka.

Analogiczne postawy wobec zwierząt można zaobserwować w Polsce. Przeprowadzone w 2018 roku przez fundację CBOS badania dotyczące postaw zwierząt wykazały, że Polacy w zdecydowanej większości uważają, że zwierzęta odczuwają ból tak samo jak człowiek. Mimo tego, duża część ankietowanych wciąż uznaje za akceptowalne wykorzystywanie zwierząt do testów kosmetyków czy leków, jednak badanie zaznacza wzrost świadomości społecznej dotyczącej bólu zwierząt i rosnących postaw prozwierzęcych²⁷.

3.2 Architektura dla zwierząt, a zwierzęta w architekturze

Równolegle do zacieśniania się więzów między człowiekiem a zwierzętami, rosła potrzeba tworzenia architektury dedykowanej zwierzętom. Od starożytności rozmaite zwierzęta zamieszkiwały z człowiekiem pod jednym dachem. Pierwsze wzmianki w sztuce, które dokumentują zamieszkiwanie zwierząt domowych w domach swoich właścicieli można znaleźć już w starożytnej Grecji, gdzie przedstawiane były podobizny dzieci z ich ulubionymi pupilami²⁸. Przez długi czas, zanim powstały budynki takie jak stajnie czy obory, również zwierzęta gospodarskie przebywały w domach²⁹.

Najstarszą i jednocześnie największą odkrytą dotychczas stajnią dla koni jest stajnia w mieście Qantir-Piramesse w Egipcie. Poza boksami dla zwierząt zdolnymi pomieścić 480 zwierząt, znajdował się tam również dziedziniec ćwiczebny. Podobne założenia znajdowały się również w Mampsis czy w Rzymie. W średniowieczu stajnie straciły nieco na znaczeniu, stając się obiektami służącymi jedynie do przetrzymywania koni. W XVI wieku nastąpił przełom w projektowaniu stajni, co sprawiło, że w nadchodzących wiekach stawały się one bogato zdobionymi perełkami architektonicznymi. Przykładami takich obiektów mogą być stajnie i dom jeździecki w Brighton Dome czy stadnina Wygoda pod Janowem Podlaskim³⁰.

Analizując istniejącą i odnalezioną architekturę dla zwierząt, można wywnioskować, że jej powstawanie wiązało się z prestiżem jaki zwierzęta je zamieszkujące mogły dać właścicielom³¹. Stąd liczne przykłady wielkich stajni, ogrodów zoologicznych czy gołębników, których historie sięgają starożytności³², podczas gdy obiekty takie jak schroniska czy szpitale dla zwierząt są obiektami relatywnie nowymi.

Gama obiektów a także sposób ich funkcjonowania jest związany ze zmianą podejścia do projektowania, uwzględniającego potrzeby innych gatunków. Zmiana w myśleniu o architekturze, designie i przemyśle jest ściśle związana ze szkodami, jakie przyniósł człowiek i jego działalność. Odpowiedzią na zaistniałe problemy miał być zrównoważony rozwój, jednak jak zauważają Melis Tüzen i Hilai Ayci, skupia się on głów-

²³ Francis of Assisi, online 03.08.2025, https://en.wikipedia.org/wiki/Francis_of_Assisi#Nature_and_the_environment.

²⁴ al-Ma'arri, online: 08.03.2025, <https://en.wikipedia.org/wiki/Al-Ma%27arri#Veganism>

²⁵ Horta O., *Po stronie zwierząt*, Gdańsk: słowo/ obraz terytoria, 2024, str. 8.

²⁶ Ibidem, str. 16.

²⁷ CBOS, *Komunikat z badań nr 112/2018: Postawy wobec zwierząt*, 2018.

²⁸ Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; s. 47.

²⁹ Kruszewicz A., Hipoktyzja. *Nasze relacje ze zwierzętami*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Oikos Sp. z o.o., s. 9.

³⁰ Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; s. 65-68.

³¹ Dobraszczyk P. *Animal Architecture: Buildings, Beast and Us*, Londyn, Reaktion Books Ltd, 2023, str. 189.

³² Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; s. 55-56.

nie na potrzebach człowieka³³. Współczesna architektura i urbanistyka w znacznej części koncentrują się na różnicach między gatunkami i tworzeniu miejsc dedykowanych dla jednego konkretnego. Dzika przyroda, rezerваты i lasy miały być domeną zwierząt, podczas gdy miasta postrzega się jako przestrzeń *stricte* dla człowieka³⁴. Podejściem, które skupia się bardziej na potrzebach innych gatunków jest Animal-Aided Design (AAD) - metodologia projektowania zaproponowana przez Wolfganga Weissera i Thomasa Haucka, która zakłada uwzględnianie zwierząt w procesie projektowym, jako jego integralną część³⁵. Innym przykładem podejścia uwzględniającego różnych użytkowników są przestrzenie międzygatunkowe opisywane przez Justynę Kleszcz. Można je zdefiniować jako „miejsce świadomej interakcji pomiędzy zwierzętami, w której zwierzę jest traktowane jako współużytkownik miejsca, jego docelowy współodbiorca, a nie jedynie jako narzędzie służące człowiekowi do osiągnięcia pewnych konkretnych celów, bądź to zdrowotnych, edukacyjnych, rekreacyjnych czy kulturowych”³⁶. Typowym przykładem przestrzeni międzygatunkowych mogą być parki, zwłaszcza parki dla zwierząt, które stanowią idealną przestrzeń do integracji człowieka ze zwierzętami.

3.3 Postawa antropocentryczna versus architektura nieantropocentryczna na przykładzie ogrodów zoologicznych

Postawa antropocentryczna stawia człowieka w centrum rzeczywistości, lub też akcentuje jego wyjątkową pozycję w świecie³⁷. Modele antropocentryczne, takie jak Człowiek Witruwiański czy Modulator, stanowiły bazę do tworzenia architektury, która w oczywisty sposób stawiała człowieka w swoim centrum.

W opozycji do antropocentryzmu stoi nieantropocentryzm architektury, który można zdefiniować jako odejście od stawiania człowieka w absolutnym centrum działań twórczych i jego wyższości w przestrzeni miejskiej³⁸. Głównym celem architektury nieantropocentrycznej jest zróżnicowanie gatunkowe przestrzeni, sprawienie by dana przestrzeń odpowiadała na rozmaite potrzeby różnych gatunków, a nie jedynie człowieka. Architektura dla zwierząt, taka jak ogrody zoologiczne lub schroniska dla zwierząt, musi od postawy antropocentrycznej odejść, by skupić się na swoich głównych celach – dać schronienie zwierzętom.

Świetnym zobrazowaniem zmiany w relacjach człowiek – zwierzę mogą być ogrody zoologiczne. W przeciwieństwie do schronisk dla zwierząt, są to obiekty starsze i lepiej opisane, dzięki czemu dobrze obrazują zmiany w myśleniu i postrzeganiu zwierząt. Ogrody zoologiczne przeszły transformację od dostosowanych do ludzi obiektów służących rozrywce, do obiektów które starają się odpowiedzieć na potrzeby mieszkających tam zwierząt. Zwierzyńce czy menażerie stanowiły pierwowzory do powstania ogrodów zoologicznych i dla wielu ludzi były one pierwszymi i jedynymi formami kontaktu ze zwierzętami egzotycznymi.

Pierwszy ogród zoologiczny wyewoluował z barokowej menażerii i został otwarty dla publiczności w roku 1752 w Schonbrunn. Był to ogród, pośrodku którego znajdował się ośmioboczny pawilon z wysokimi oknami umożliwiającymi obserwację zwierząt³⁹. XIX-wieczne ogrody zoologiczne miały charakter parkowy, jednak w miarę wzrostu popularności tego typu założeń zaczęła również rosnąć liczba przepisów mających zapewnić

³³ Ayci H., Tuzen M., *The role of Animal-Aided Design in sustainable architecture*, 2023.

³⁴ Wolch J., *Anima Urbis*, „Progress in Human Geography” 2002, nr 26; s. 721–742.

³⁵ Hauck T.E., Weisser W.W., *Animal-Aided Design – using a species’ life-cycle to improve open space planning and conservation in cities and elsewhere*, 2019.

³⁶ Kleszcz J., *Wykorzystanie nieużytków miejskich jako przestrzeni międzygatunkowych – analiza efektów wprowadzenia*; Budownictwo i Architektura 16(2), 2017.

³⁷ Redakcja zbiorowa, *Popularna Encyklopedia Powszechna. A-Bap*, Kraków: Oficyna Wydawnicza, 2001; s. 345.

³⁸ Kleszcz J., *Wyzwania architektury nie-antropocentrycznej, czyli gdzie leży granica projektowania uniwersalnego*, Housing environment 31/2020, Architektura XXI wieku; 2020.

³⁹ Boczar M., Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021; s. 161-162

gościom bezpieczeństwo. Bardzo często wiązało się to przetrzymywaniem zwierząt w ciasnych klatkach, bez dostępu do świeżego powietrza. Ogrody zoologiczne, które powstały w tamtym czasie nie uwzględniały aspektów takich jak oświetlenie, wiatr czy nasłonecznienie, skupiając się na stworzeniu miejsca, które byłoby atrakcyjne dla ludzi. Pojawiały się zdobienia czy nawet stylizacje pawilonów zwierząt na architekturę skąd one pochodziły (przykładem mogą być słonie mieszkające w pałacu indyjskim), jednak był to zabieg, który zapewniał rozrywkę, lecz nie wpływał na dobrostan zwierząt⁴⁰.

W XX wieku podejście do mieszkańców ogrodów zoologicznych zaczęło się zmieniać. Zaczęto uwzględniać indywidualne potrzeby poszczególnych gatunków, umożliwiając drapieżnikom ruch poprzez wstawienie bieżni, czy wybudowanie imitacji dżungli z konarów dla orangutanów. Około 1930 roku wśród architektów ogrodów zoologicznych pojawiła się teza, iż zwierzęta powinny być przetrzymywane w przestrzeniach zbliżonych do warunków naturalnych. Miało to minimalizować stres, zwłaszcza zwierząt z natury nieśmiałych. Mimo świetnych założeń, projektowane ówczesnie wybiegi (np. Wybieg dla pingwinów czy Gorilla House w londyńskim zoo) w swojej formie i funkcji znacznie bardziej odpowiadały modernistycznym założeniom architektonicznym niż faktycznym warunkom do jakich zwierzęta były przyzwyczajone w naturze.

Prawdziwe zmiany w postrzeganiu i projektowaniu ogrodów zoologicznych przyniosły lata 70. XX wieku, w czasie, gdy wiele gatunków zaczęło wymierać. Ogrody zoologiczne przestały być wtedy ekspozytorami dla orientalnych gatunków zwierząt, a zaczęły być azylami dla zagrożonych gatunków.

Współcześnie w projektowaniu ogrodów zoologicznych przykładą się dużą wagę do badania naturalnych siedlisk zwierząt i uwzględniania ich efektów przy projektowaniu wybiegów. Zoo w Filadelfii stanowi jeden z najlepszych przykładów współczesnego projektowania. Zaprojektowano tam system ścieżek, który pozwala zwierzętom na znacznie swobodniejsze eksplorowanie terenu oraz zmienia relację pomiędzy człowiekiem i zwierzętami w zoo.⁴¹ Innym przykładem może być Zootopia, która została zaprojektowana przez Bjarke Ingels Group (BIG) dla ogrodu zoologicznego w Givskud w Danii. Ma ona imitować safari, a poprzez zastosowane środki architektoniczne przybliżyć człowieka do zwierzęcia, jednocześnie zachowując bezpieczny dystans⁴².

Ważną zmianą w projektowaniu ogrodów zoologicznych i obiektów dla zwierząt było projektowanie w oparciu o faktyczne potrzeby zwierząt i ich funkcjonowanie. W 2008 roku w Kopenhadze powstał obiekt dla słońi zaprojektowany przez biuro Foster & Partners. Proponując rozwiązania dla tych obiektów, architekci starali się stworzyć warunki, które przypominałyby słońiom naturalny las, nie zaś więzienie. Zaprojektowanie odpowiednio dużych przestrzeni, wprowadzenie do wybiegu sadzawek z wodą i błotem, naturalnego cienia i odpowiedniego mikroklimatu pozwoliło słońiom na funkcjonowanie w warunkach maksymalnie zbliżonych do naturalnych⁴³.

Ogrody zoologiczne przeszły długą drogę od bycia obiektami wystawienniczymi do obiektów, które są wyjątkową formą koegzystencji człowieka z dzikimi zwierzętami. Zwierzęta przestały być więźniami, a stały się użytkownikami przestrzeni lub inspiracjami do powstania samej architektury⁴⁴. Współczesne ogrody zoologiczne są również ośrodkami badawczymi lub też schronieniami dla gatunków zagrożonych, czy miejscem edukacji młodzieży.

Analogiczne funkcje dodatkowe jakie występują we współczesnych ogrodach zoologicznych są zwykle pominięte w schroniskach dla zwierząt, które nastawione są na opiekę nad zwierzętami. Można jednak zauważyć trend, który kładzie nacisk na integrację odwiedzających i zwierząt, poprzez wygospodarowanie

⁴⁰ Ibidem, s. 168

⁴¹ Meuser N., *Zoobauten: Handbuch und Planungshilfe*, DOM publishers, 2018; s.176

⁴² Ibidem. 149

⁴³ Dobraszczyk P. *Animal Architecture: Buildings, Beast and Us*, Londyn, Reaktion Books Ltd, 2023, str. 142.

⁴⁴ Ibidem, s. 103

przestrzeni koedukacyjnych. Niektóre schroniska posiadają również salki edukacyjne, pozwalające tym instytucjom na edukację młodszych odwiedzających.

3.4 Dobrostan zwierząt a człowiek

Historia i ewolucja relacji pomiędzy człowiekiem i zwierzęciem, wydaje się wskazywać na bliskość człowieka i środowiska naturalnego. Można jednak wysnuć wniosek, że natura nie tyle jest bliska człowiekowi, co mu potrzebna. Dbałość o środowisko miałaby być wyrazem troski o własne dobro i przyszłość człowieka na Ziemi. Istnieją również poglądy, które stawiają troskę o środowisko jako obowiązek człowieka wynikający z jego pozycji.⁴⁵ Wyrazem tego mogą być postawy takie jak biocentryzm czy biofilia⁴⁶, które patrzą na relację człowieka i natury w sposób mniej antropocentryczny. Biofilia zakłada, że mózg człowieka w naturalny sposób jest zainteresowany innymi formami życia takimi jak zwierzęta, czy rośliny. Zakłada się, że jest to związane z wykształceniem mechanizmów ewolucyjnych ułatwiających przetrwanie. W dzisiejszych czasach to człowiek swoim postępowaniem może zdecydować o bycie lub niebycie innych gatunków, ze względu na pozycję w jakiej się znajduje. Pozycja człowieka oraz wpływ jaki jego działalność wywiera na środowisko związana jest z wielką odpowiedzialnością, o której zaczęto mówić stosunkowo niedawno. W roku 1978 została uchwalona Światowa Deklaracja Praw Zwierząt⁴⁷, która porusza problemy jakie człowiek wywołał oraz definiuje obowiązki człowieka wobec zwierząt wynikające z ciążącej na nim odpowiedzialności, która na nim ciąży. Deklaracja definiuje prawa zwierząt, obwieszcza równość zwierząt oraz człowieka. Odnosi się ona również do tzw. „Pięciu wolności”⁴⁸, które mówią o tym, że zwierzę, jako istota czująca powinna być wolna od głodu, pragnienia, dyskomfortu, bólu i strachu.

Dobrostan zwierząt, w rozumieniu unijnym, wykracza poza troskę o zwierzęta domowe i hodowlane, obejmując również ochronę dzikiej przyrody. Ponad 500 gatunków ptaków chronione jest przez dyrektywę w sprawie dzikiego ptactwa, a od 2018 roku funkcjonuje inicjatywa Unii Europejskiej (EU) na rzecz owadów zapylających. Bioróżnorodność i dbałość o środowisko jest tematem bardzo często podnoszonym, zwłaszcza w ostatnich latach. Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) w swojej *Agendzie 2030 na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju* uwzględnia między innymi aspekty prośrodowiskowe i ekologiczne, deklarując „wspieranie ochrony i zrównoważonego użytkowania zasobów różnorodności biologicznej” oraz działania na rzecz klimatu.

3.5 WPLYW ARCHITEKTURY NA ZWIERZĘTA I ICH FUNKCJONOWANIE

Architektura, mimo iż niezbędna do odpowiedniego i komfortowego życia człowieka, niesie za sobą poważne konsekwencje środowiskowe, a jej wpływ może negatywnie wpływać na funkcjonowanie całego ekosystemu. Oddziaływanie architektury na środowisko naturalne można zaobserwować na wielu płaszczyznach od momentu jej powstawania i decyzji dotyczących wykorzystywanych materiałów, aż po jej wpływ na funkcjonowanie zwierząt w trakcie jej użytkowania.

Ptaki są bardzo częstymi „ofiarami” architektury, ze względu na częste wykorzystywanie przeszkleń, które bywają niewidoczne dla tych zwierząt. Bardzo często obiekty architektoniczne kolidują z trasami migracji ptaków, ale nawet stosunkowo niewielkie obiekty takie jak wiaty przystankowe mogą powodować kolizje⁴⁹.

⁴⁵ Idem R., *Ethical aspects of the sustainable architecture*, Architectus 2011, nr 2 (30), 2011.

⁴⁶ Kruszewicz A., *Hipokryzja. Nasze relacje ze zwierzętami*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Oikos Sp. z o.o., s. 158.

⁴⁷ Wikipedia, *Universal Declaration on Animal Welfare*, online 6.07.2024, https://en.wikipedia.org/wiki/Universal_Declaration_on_Animal_Welfare.

⁴⁸ Wikipedia, *Five freedoms*, online 6.07.2024, https://en.wikipedia.org/wiki/Five_freedoms

⁴⁹ Mikulska R., Sztewierni H., Zyśk-Gorczyńska E., *Kolizje ptaków z transparentnymi powierzchniami*, Wrocław: Wydawnictwo Tulipus, 2021.

Skutki te można minimalizować poprzez stosowanie mało refleksyjnych szyb, szła wzorzystego UV lub poprzez zaprojektowanie nadruków na szyby, które będą jasny sygnałem dla ptaków. Analogicznym rozwiązaniem może być zastosowanie żaluzji fasadowych, rolet, siatek, okiennic lub innych nieprzeziernych elementów⁵⁰. Co ciekawe, umiejętna lokalizacja karmników lub budek lęgowych pozwala na minimalizowanie kolizji z powierzchniami szklanymi. Zbliżając się do budki ptak zwalnia, co pozwala mu na skuteczniejsze uniknięcie zderzenia, a w przypadku jego wystąpienia na zminimalizowanie jego skutków⁵¹. W architekturze pojawiają się już obiekty, które nie tylko zastosowanymi materiałami ale również swoją formą uwzględniają obecność ptaków w przestrzeni miejskiej. Przykładem takiego obiektu może być *Aqua Skyscraper* zaprojektowany w 2010 roku przez Jeanne Gang⁵².

Jednym z bardziej pomijanych aspektów wpływu architektury na środowisko naturalne jest wykorzystywanie światła sztucznego. Problem ten widoczny jest zwłaszcza w miastach, gdzie nagromadzenie ludzi, ulic i budynków jest największa, jednak rosnący problem zbyt dużego oświetlenia można również zaobserwować na terenach wiejskich. Zbyt duża ilość oświetlenia wpływa negatywnie na rytm dobowy zwierząt, powodując między innymi masowe wymieranie owadów nocnych⁵³ czy kurczenie się populacji nietoperzy (szacuje się, że w Szwecji populacja nietoperzy zmalała o 60% w przeciągu ostatnich trzydziestu lat⁵⁴).

Na szczęście, zatrzymanie nadmiernej emisji światła jest proste do zrealizowania, jednak wymaga świadomości społecznej oraz zmian w funkcjonowaniu miast. Jednym z prekursorów zmian w oświetleniu miast jest japońska dzielnica Roppongi Hills, gdzie wymieniono jaskrawe lampy uliczne na zróżnicowane światło o niskiej intensywności. Zmniejszenie emisji światła wpłynęło pozytywnie zarówno na środowisko jak i na samo doświadczanie przestrzeni – jaskrawe latarnie nie oślepiały przechodniów⁵⁵. Pierwszymi krajami w Europie, które zwróciły uwagę na problem nadmiernego światła były Czechy i Słowenia, a aktualnie Francja jest krajem o najbardziej wyśrubowanych obostrzeniach⁵⁶.

Wyżej wymienione problemy mogą bardzo negatywnie wpłynąć na funkcjonowanie środowiska naturalnego w pobliżu budynku i należy wziąć je pod uwagę zwłaszcza, gdy projektowany obiekt zlokalizowany jest w bliskiej odległości od siedlisk zwierząt oraz jego przeznaczenie ma być związane ze zwierzętami.

3.6 Zooterapia

Relacja pomiędzy człowiekiem i innymi formami życia, oraz naturalne zainteresowanie człowieka zwierzętami jest punktem odniesienia w wytworzeniu nurtu terapeutycznego zwanego zooterapią⁵⁷. Zakłada on, że zwierzęta mogą pozytywnie wpływać na człowieka, przyspieszać procesy zdrowienia czy pomagać w codziennym życiu⁵⁸. Co ciekawe, sama obecność zwierząt może wpływać pozytywnie na człowieka i jego samopoczucie.

⁵⁰ Ibidem, s. 78-80.

⁵¹ Ibidem, s. -.

⁵² Dobraszczyk P. *Animal Architecture: Buildings, Beast and Us*, Londyn, Reaktion Books Ltd, 2023, str. 7.

⁵³ Eklöf J., *Manifest Ciemności. O sztucznym świetle i zagrożeniu dla odwiecznego rytmu dobowego*, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2024, s.30.

⁵⁴ Ibidem, s. 121-122.

⁵⁵ Ibidem, s. 180.

⁵⁶ Ibidem, s. 203.

⁵⁷ Mikulska R., Sztewierni H., Zyśk-Gorczyńska E., *Kolizje ptaków z transparentnymi powierzchniami*, Wrocław: Wydawnictwo Tulipus, 2021.

⁵⁸ Fine A. H., Hart L., Yamamoto M., *Handbook on Animal-Assisted Therapy. Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions. Fourth Edition. Chapter 6: Recruiting Psychological Health Effects of Animals for Families and Communities*. United States of America: Elsevier, 2015, s. 56.

Zooterapia może dzielić się na poszczególne odnogi ze względu na gatunki zwierząt, które są w nią zaangażowane. Wśród najbardziej powszechnych form można wymienić terapię z psami (dogoterapia), kotami (felinoterapia) lub końmi (hipoterapia).

By zwierzę zostało dopuszczone do uczestniczenia w terapii musi zostać sprawdzone pod względem jego własnych predyspozycji oraz ukończyć odpowiednie szkolenia. Polskie Towarzystwo Kynologiczne wyróżnia trzy formy pracy z psem. Są to „spotkania z psem” pozwalające na zapoznanie się ze zwierzęciem, „edukacja z psem” oraz „terapia z psem”. Zooterapia najczęściej wykorzystywana jest w pracy z dziećmi autystycznymi, osobami cierpiącymi na zespół Downa, padaczkę czy depresję, jak również z osobami starszymi⁵⁹.

3.7 Projektowanie inspirowane zwierzętami a projekty dla zwierząt

Świat zwierząt i roślin, poza oczywistymi benefitami i wpływem na ludzi, może być punktem odniesienia do tworzenia designu czy architektury⁶⁰. Dzieła te mogą zarówno odnosić się z szacunkiem do środowiska naturalnego, ale również czerpać inspiracje pod względem estetycznym czy ergonomicznym. Przykładem tego typu projektów mogą być bioniczne modele „nasion” inspirowanych haczykowatymi nasionami rzepienia czy łopianu, które można wykorzystać do zazieleniania wyjałowionych terenów⁶¹.

Bionika architektoniczna, którą można zdefiniować jako wykorzystywanie form przyrody żywej dla inspiracji działalności architektonicznej⁶², występuje już od stuleci. Już w okresie renesansu wielcy twórcy czerpali pełnymi garściami z natury, czy to F. Brunelessci, który wzorował się na skorupie jaja konstruując kopułę Santa Maria del Fiore, czy Da Vinci, który bazował na naturalnie występujących strukturach przy projektowaniu maszyn latających. Szczególne zainteresowanie architekturą inspirowaną formami bionicznymi można zauważyć na przełomie XIX i XX wieku, co zbiegło się z nowymi odkryciami w dziedzinie biologii i techniki. Początkowo inspiracje naturą sprowadzały się bardziej do estetycznych względów, mniej do aspektów strukturalnych, jednak złożoność struktur biologicznych pozwala na czerpanie inspiracji z natury pod wieloma innymi aspektami. Biomimetyka skupia się w dużej mierze na procesach, schematach rządzących naturą, mniej zaś na samej formie czy kształcie⁶³. Termin ten po raz pierwszy został użyty już w latach 50 XX wieku przez Otto Schmitta⁶⁴.

Projekty inspirowane naturą różnią się od stosunkowo nowych projektów dedykowanych zwierzętom. Ciągłe kurczenie się terenów zielonych, a także zagęszczanie się miast w ostatnich latach stworzyło nowe problemy, które rozwiązać może architektura. Przykładem tego typu obiektów może być most pieszo-rowerowy biura NEXT Architects, który w założeniach uwzględnił żyjące na tamtym obszarze nietoperze. Most stanowi schronienie dla tych ssaków w czasie zimowej hibernacji, ochłodę latem oraz zapobiega atakom drapieżników⁶⁵. Innym przykładem może być budka lęgowa dla wróbli Bird Nesting Brick zaprojektowana przez Aarona Dunkertona. Jest to układ składający się z pięciu modułów odpowiadającym rozmiarom standardowej cegły, które można wbudować w elewację budynku zapewniając schronienie ptakom. Dzięki wyjmowanemu centralnemu modułowi istnieje możliwość czyszczenia gniazda⁶⁶.

⁵⁹ Jastrzębska A. *Wpływ wybranych cech psów na ich adopcję ze schronisk dla zwierząt*, 2019, str. 13.

⁶⁰ Janetius, S.T. *Nature and Animal Architecture*, 2020.

⁶¹ Papaenek V. *Dizajn dla realnego świata*, Łódź: Recto verso, 2012, s. 105.

⁶² Lebidiew J.S. *Architektura i bionika*, Warszawa: Arkady, 1983.

⁶³ Kręzlik A. *Biomimetyka w kilku przykładach*, czasopismo: autoportret. Pismo o dobrej przestrzeni: 4/2016, 2016.

⁶⁴ Pawlyn M. *Biomimicry in Architecture*, Londyn: Riba Publishing, 2016, s. 2.

⁶⁵ Rosińska M., Szydłowska A., Zoepolis : w stronę dizajnu poza paradygmatem antropocentrycznym, Kultura Popularna, nr 2 (52), 2017.

⁶⁶ Kleszcz J., *Ceramika w służbie przyrody. O niespodziewanych skutkach oszczędzania energii*, Szkło i Ceramika, Numer II, 2021.

Projekty takie jak przytoczne budki lęgowe stanowią świetny przykład projektów, które w znacznym stopniu są w stanie wpłynąć na dobrobyt zwierząt bez wprowadzania drastycznych zmian w architekturze budynku. Tego typu rozwiązania można bez problemu implikować do wielu projektów w innych miejscach, czy dostosowując do innych lokalnych gatunków.

4. BEZDOMNOŚĆ ZWIERZĄT W POLSCE

Według oficjalnych danych Głównego Lekarza Weterynarii w roku 2022 w 226 skontrolowanych schroniskach dla zwierząt przebywało 118 058 zwierząt⁶⁷. Jak podaje raport State of Pet Homelessness Project całkowita liczba bezdomnych zwierząt w Polsce może sięgać aż 825 tysięcy, co stanowi 8% całkowitej ilości zwierząt domowych w Polsce⁶⁸. Dane te pokazują, że bezdomność zwierząt jest problemem szerokim, ale jednocześnie bardzo pominiętym. Rozwiązywanie problemu bezdomnych zwierząt leży w obowiązkach gminy⁶⁹, co dla wielu z nich stanowi znaczny problem⁷⁰.

Problem bezdomności oraz brak zainteresowania jego rozwiązaniem można upatrywać między innymi w braku świadomości społecznej. Często przyczyną pozbywania się zwierząt przez ich właścicieli są niespodziewane problemy ze zwierzęciem, takie jak agresja wywołana stresem czy niszczenie mienia. Bardzo często do takich sytuacji prowadzą nieodpowiedzialne i nieprzemyślane adopcje, w wyniku których okazuje się, że opiekun nie jest odpowiednio przygotowany do posiadania zwierzęcia. Innym przykładem może być adopcja zwierząt na prezent dla innej osoby, która bardzo często prowadzi do pozbywania się zwierzęcia, gdy ono się obdarowanemu się znudzi⁷¹. By przeciwdziałać takim sytuacjom organizowane są akcje promujące odpowiedzialne adopcje, a niektóre schroniska w okresie przedświątecznym nie pozwalają na nie⁷².

Innym powodem bezdomności zwierząt jest ich świadome rozmnażanie lub brak zgody na sterylizację swojego zwierzęcia. Wśród niektórych właścicieli istnieje pogląd, że ich pupil powinien urodzić przynajmniej jeden raz, a część z nich chce mieć potomka po swoim zwierzaku. Problemem są również pseudohodowle, które nie kontrolując odpowiednio urodzeń doprowadzają do „nadprodukcji” zwierząt, co prowadzi do pogłębienia tego problemu.

Ponadto, z rozmów z pracownikami schroniska wyniknęło, że czynnikiem pogłębiającym bezdomność zwierząt jest duża odległość od schroniska, zwłaszcza na terenach wiejskich. Osoby, które mieszkają na terenach znacznie oddalonych od schronisk lub też źle z nimi skomunikowanymi prawdopodobnie będą mniej skłonne do wytężonych poszukiwań zaginionych pupili w miejscach oddalonych od ich miejsc zamieszkania. Może to dotyczyć zwłaszcza osób starszych, mających ograniczone możliwości przemieszczania.

W zwalczaniu problemu bezdomności zwierząt kluczowa jest jej profilaktyka. Najbardziej skutecznymi są sterylizacje zwierząt oraz czipowanie, polegające na oznakowaniu zwierzęcia przy pomocy mikrochipu, który pozwoli na jego identyfikację oraz profilaktyka, polegająca na edukowaniu społeczeństwa w temacie odpowiedzialnej adopcji⁷³.

⁶⁷ Raport roczny Głównego Lekarza Weterynarii z wizytacji schronisk dla zwierząt za rok 2022, Główny Inspektorat Weterynarii, 2023.

⁶⁸ State of Homelessness Project, online: 31.07.2024, <https://stateofpethomelessness.com/latest-report/?Country=Poland>.

⁶⁹ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie praw zwierząt. (Dz. U. 1997 Nr 111 poz. 724).

⁷⁰ NIK, Zapobieganie bezdomności zwierząt. Informacja o wynikach z kontroli, 2016.

⁷¹ Piastowska M. *Bezdomność zwierząt i sposoby jej zapobiegania*, 2009, str. 52-53.

⁷² hiPets, Przygarnij zwierzaka, byle nie w święta! Schroniska wstrzymują adopcje; online. 31.07.2024., <https://wiedza.hipets.com/schroniska-wstrzymuja-adopcje-w-swietach/>.

⁷³ Piastowska M. *Bezdomność zwierząt i sposoby jej zapobiegania*, 2009, str. 54-55.

4.1 Schroniska na terenie województwa warmińsko-mazurskiego

Opieką nad zwierzętami bezdomnymi w Polsce zajmują się instytucje takie jak schroniska, które można podzielić na publiczne i prywatne⁷⁴ oraz fundacje. Schroniska, przeciwieństwie do fundacji, podlegają szczegółowym wymogom, a także są objęte nadzorem weterynaryjnym przez Państwową Inspekcję Weterynaryjną. W roku 2020 na terenie województwa warmińsko-mazurskiego znajdowało się 16 schronisk podlegających pod Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Olsztynie, z czego schronisko w Bystrym zostało od tego czasu zamknięte. Jak pokazuje poniższa mapa (Rys. 2), większość schronisk znajduje się po zachodniej stronie województwa, podczas gdy na jego wschodniej stronie takich obiektów praktycznie nie ma. Podobną zależność można zauważyć wśród ośrodków zajmujących się rehabilitacją dzikich zwierząt (Rys. 3).



Rysunek 2. Mapa ilustrująca lokalizacje schronisk dla zwierząt znajdujących się na terenie województwa warmińsko mazurskiego, wykonana na podstawie raportów Wojewódzkiego Inspektora Weterynarii na rok 2020⁷⁵. Mapa została poszerzona o zamknięte rok wcześniej schronisko w Radysach.

⁷⁴ Animal Hotels, Jak funkcjonuje schronisko dla zwierząt?, online: 31.07.2024, <https://animalhotels.com/blog/porady-i-ciekawostki/jak-funkcjonuje-schronisko-dla-zwierzat>.

⁷⁵ Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Olsztynie, Roczny raport ze schronisk, online: 02.08.2024, <https://www.olsztyn.wiww.gov.pl/bip/roczny-raport-ze-schronisk>.



Rysunek 3. Mapa przedstawiająca lokalizację ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt w województwie warmińsko-mazurskim⁷⁶.

4.1.1 Schroniska na terenie powiatu giżyckiego

Schroniskiem, które do roku 2021 zajmowało się opieką nad bezdomnymi zwierzętami w powiecie giżyckim było schronisko w Bystrym. W roku 2020 kontrola weterynaryjna wykazała duże nieprawidłowości związane z prowadzeniem schroniska⁷⁷, a interwencja odpowiednich organów wraz z organizacjami ochrony zwierząt doprowadziła do jego zamknięcia⁷⁸. Jednostką, która aktualnie sprawuje opiekę nad bezdomnymi zwierzętami jest oddalone o niemal 40 km od Giżycka schronisko w Pudwągach⁷⁹. Innym najbliższym schroniskiem jest oddalone o około 60 km schronisko w Goldapi, co pokazuje potrzebę stworzenia tego typu obiektu na obszarze gminy Giżycko.

⁷⁶Fundacja Albatros, O Ośrodkach Rehabilitacji Zwierząt Dzikich w naszym regionie, online 02.08.2024, <https://falbatros.pl/o-osrodkach-rehabilitacji-zwierzat-dzikich-w-naszym-regionie/>.

⁷⁷Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Olsztynie, *Raport z wizytacji schroniska dla bezdomnych zwierząt. Raport za 2020 rok w Bystrym*, 2020.

⁷⁸Fakt, *Dramat w schronisku dla zwierząt pod Giżyckiem*, online 31.07.2024, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/bystry-dramat-w-schronisku-dla-zwierzat-pod-gizyckiem-zatrzymani-wlasciciele/8n4g293>

⁷⁹Gmina Giżycko, *Schroniska dla zwierząt*, online: 31.07.2024. <https://ugg.pl/cms/22043/schronisko-dla-psow>.



Rysunek 4. Mapa przedstawiająca odległości okolicznych schronisk dla zwierząt od zamkniętego schroniska dla psów w Bystrym w powiecie giżyckim.

5. POTRZEBY ZWIERZĘCIA A KSZTAŁTOWANIE OBIEKTÓW ARCHITEKTONICZNYCH NA PRZYKŁADZIE SCHRONISK DLA ZWIERZĄT

Najważniejszym czynnikiem w tworzeniu architektury dla zwierząt powinien być główny użytkownik – zwierzę oraz jego zdrowie⁸⁰. Idealne warunki dla zwierząt przebywających w ogrodach zoologicznych to te najbardziej zbliżone do ich naturalnych habitatów, zapewniające im zdrowie oraz stymulację instynktów. W przypadku ogrodów zoologicznych, zakłada się, że zwierzęta te w zdecydowanej większości spędzą tam całe swoje życie. Dokłada się więc wszelkich starań by było one jak najbardziej komfortowe. Schroniska dla zwierząt różnią się zasadniczo od ogrodów zoologicznych pod tym względem – przyjmuje się, że zwierzęta spędzą tam jedynie określony czas zanim trafią do adopcji, co może wpływać na tworzenie mniej wymagających standardów. Długość przebywania zwierząt w schroniskach różni się też w zależności od prawa jakie obowiązuje w danym kraju. W Polsce nie dopuszcza się eutanazji bezdomnych zdrowych zwierząt, co dozwolone jest na przykład w Stanach Zjednoczonych, gdzie dokonuje się eutanazji na zwierzętach zdrowych, niechcianych lub nienadających się do adopcji⁸¹. Stosunek prawny i podejście danego kraju do eutanazji zwierząt w znaczący sposób może wpłynąć na architekturę schronisk, ponieważ zmieniają się potrzeby na jakie te obiekty mają odpowiedzieć. Schroniska w Polsce muszą roztaczać opiekę nad bardzo dużą liczbą zwierząt, bardzo często przez wiele lat, co wpływa na znacznie większą liczbę klatek czy

⁸⁰ Maulana R., *Architecture for animals: the expanding challenges of sustainable development*, IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci, 2018.

⁸¹ Redakcja zbiorowa, *AMVA Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2020 Edition*, Schaumburg: American Veterinary Medical Association, 2020, s. 6.

wybiegów, które w danych schronisku powinny się znaleźć. Schroniska amerykańskie, w których zwierzęta przebywają jedynie przez krótki czas do adopcji lub w przypadku jej braku poddawane są eutanazji, nie muszą się mierzyć z takimi problemami.

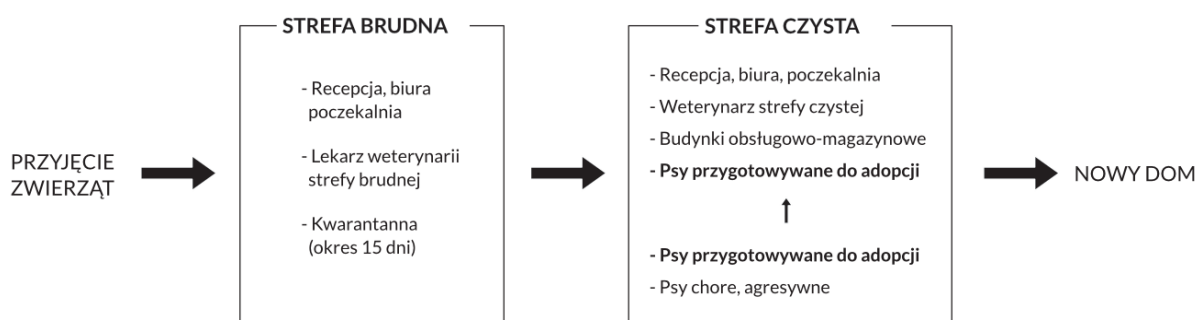
Innym aspektem, który może wpływać na małe zainteresowanie obiektami schronisk i mniejszym zaangażowaniem architektów w projektowanie takich obiektów jest fakt, zwierzęta bezdomne są przez większość ludzi postrzegane negatywnie. W zdecydowanej większości krajów bezpańskie psy czy koty są postrzegane bardziej jak szkodniki niż zwierzęta, którym należy zapewnić dogodne warunki bytowe⁸².

5.1 Powiązania funkcjonalne i architektoniczne

Szczegółowe wymagania funkcjonalne dotyczące schronisk dla zwierząt pod względem prawnym w Polsce są stosunkowo nowe. *Rozporządzenie Ministra rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 stycznia 2022r. sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt* definiuje pomieszczenia jakie powinny znaleźć się w schronisku dla zwierząt. Są to między innymi pomieszczenia służące do:

- 1) wykonywania podstawowych zabiegów leczniczych
- 2) izolowania zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę zakaźną
- 3) utrzymywania zwierząt zdrowych
- 4) kwarantanny zwierząt przyjętych do schroniska
- 5) separacji zwierząt agresywnych
- 6) utrzymywania młodych oddzielonych od matek lub samic z oseskami
- 7) prac administracyjno-biurowych i celów socjalnych
- 8) magazynów i budynków gospodarczych.⁸³

Rozporządzenie przewiduje również metraż jaki powinny mieć pomieszczenia dla psów w zależności od masy ciała zwierzęcia oraz ich liczby w danej grupie bytowej. Uwzględnione są też między innymi minimalne powierzchnie jakie należy przewidzieć na pobyt kotów.



Rysunek 5. Schemat funkcjonowania wzorcowego schroniska na podstawie: Kaliski K. *Schroniska dla bezdomnych zwierząt Cz. II. Założenia funkcjonalno-użytkowe*, Wiadomości Zootechniczne, 1, 2013, s. 121–131.

Na przykładzie wytycznych opracowanych przez Krzysztofa Kaliskiego, rozwiązania funkcjonalne między poszczególnymi pomieszczeniami w schronisku można podzielić na dwie strefy: brudną i czystą⁸⁴.

⁸²Dobraszczyk P. *Animal Architecture: Buildings, Beast and Us*, Londyn, Reaktion Books Ltd, 2023, str. 195.

⁸³ *Rozporządzenie Ministra rolnictwa i Rozwoju Wsi w z dnia 20 stycznia 2022 r. sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt* (DzU. 2022 poz. 175).

⁸⁴ Kaliski K. *Schroniska dla bezdomnych zwierząt Cz. II. Założenia funkcjonalno-użytkowe*, Wiadomości Zootechniczne, 1, 2013, s. 121–131.

Opierają się one na separacji zwierząt przyjętych do schroniska od zwierząt od tych, które przebywają tam cały czas. Rysunek 5 obrazuje te powiązania oraz przydział poszczególnych pomieszczeń do różnych stref. Wytyczne wymienione przez prof. Kaliskiego nie są oficjalnymi, ani nie mają odzwierciedlenia w prawodawstwie, jednak mogą stanowić dobry punkt wyjścia do zaproponowania układu funkcjonalnego schroniska dla zwierząt.

Pomieszczenia i warunki opisane w ustawie wynikają głównie z wytycznych sanitarnych, czy *stricte* ergonomicznych. Nie biorą one pod uwagę pomieszczeń asymilacji zwierząt i ich potencjalnych właścicieli, kojców ogólnodostępnych czy pomieszczeń pozwalających na terapię z udziałem zwierząt.

5.2 Hałas w schroniskach

Z oczywistych względów, schroniska dla zwierząt są bardzo dużymi generatorami hałasu. Szacuje się, że takie obiekty mogą generować hałas nawet do 100dB⁸⁵, co znacząco wpływa na komfort osób przebywających, pracujących czy mieszkających nieopodal schronisk. Z tego powodu, schroniska dla zwierząt należy sytuować minimum 150 metrów od siedzib ludzkich⁸⁶. Nie brane jest jednak pod uwagę jaki wpływ hałas generowany przez schroniska będzie miał na ich stałych mieszkańców.

Wiadomym jest, że psy i koty mają znacznie lepszy słuch niż ludzie oraz odbierają dźwięki w większym spektrum niż my⁸⁷. Hałas wpływa na zwierzęta równie mocno jak na ludzi, generując stres⁸⁸ czy negatywnie wpływając na zdrowie⁸⁹. Mimo tego, przepisy nie regulują akustyki wewnątrz schronisk. W jednym z przytoczonych badań wykazano, że hałas w pomieszczeniach analizowanego schroniska nie spadał poniżej 60dB⁹⁰. Należy również zaznaczyć, że w analizowanym schronisku podczas badania przebywało około 70 zwierząt, podczas gdy w zdecydowanej większości schronisk w Polsce zwierząt jest więcej⁹¹. Należałoby przewidzieć odpowiednie rozwiązania architektoniczno-funkcjonalne, takie jak separacja funkcji czy dobór odpowiednich materiałów, by zminimalizować problem hałasu⁹².

5.2.1. Studium przypadku

W 2019 roku w Schronisku dla Zwierząt w Olsztynie przeprowadzono badania środowiskowe, które wykazały, że dzienny poziom ekspozycji na hałas w ciągu tygodnia pracy wynosi 80,9 dB⁹³, podczas gdy jego dopuszczalny poziom wynosi 85 dB⁹⁴. Należy zaznaczyć, że wpływ na poziomy hałasu miał sprzęt używany do przygotowania mięsa dla zwierząt, który od roku 2021 nie jest już w użyciu. Mimo tego, można wysnuć wniosek, że hałas może być istotnym problemem dla pracowników schroniska.

⁸⁵ Copolla C., Grandin T., Enns R. M., *Noise in Animal Shelter Environment: Building Design and Effects of Daily Noise Exposure*, Journal of Applied Animal Welfare Science, 9(1) 1-7, 2006.

⁸⁶ *Rozporządzenie Ministra rolnictwa i Rozwoju Wsi w z dnia 20 stycznia 2022 r. sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt* (Dz.U. 2022 poz. 175).

⁸⁷ Barber A., Guo K., Mills D., Montealegre-Z F., Ratcliffe V. F. Wilkinson A., *A comparison of hearing and auditory functioning between dogs and humans*, 2002.

⁸⁸ Eagan B.H., Fraser D. Gordon E. *The effect of animal shelter sound on cat behaviour and welfare*, 2021.

⁸⁹ Copolla C., Grandin T., Enns R. M., *Noise in Animal Shelter Environment: Building Design and Effects of Daily Noise Exposure*, Journal of Applied Animal Welfare Science, 9(1) 1-7, 2006.

⁹⁰ Copolla C., Grandin T., Enns R. M., *Noise in Animal Shelter Environment: Building Design and Effects of Daily Noise Exposure*, Journal of Applied Animal Welfare Science, 9(1) 1-7, 2006.

⁹¹ Jak wynika z *Raportu rocznego Głównego Lekarza Weterynarii z wizytacji schronisk dla zwierząt za rok 2022*, liczba bezdomnych zwierząt w kontrolowanych przez Głównego Lekarza Weterynarii schroniskach na koniec roku 2022 wynosiła 25 890 psów oraz 7 452 kotów. Skontrolowanych podmiotów było 226, z czego w 69 przebywały jedynie psy. Można oszacować, że średnio na schronisko w Polsce przypada 114 psów i 47 kotów (po odjęciu schronisk tylko dla psów).

⁹² FMD Architects, *The importance of sound/ noise control in animal care design*, online: 24.07.2024, <https://fmdarchitects.com/the-importance-of-sound-noise-control-in-animal-care-design/>

⁹³ Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Olsztynie na zlecenie Schroniska dla Zwierząt w Olsztynie, *Sprawozdanie LBŚiŻ-OBŚP/47Z/2019*, 2019.

⁹⁴ *Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2018 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy* (Dz.U. 2018 poz. 1286).

By skonfrontować wyniki badań z odczuciami pracowników, na potrzeby niniejszej pracy, wśród pracowników Schroniska dla Zwierząt w Olsztynie została przeprowadzona ankieta dotycząca odczuwanego przez nich poziomu hałasu w miejscu pracy. Nie miała ona charakteru badań, a była podstawą do oszacowania problemu akustyki w schroniskach. Ankietowani, uprzednio pytani o swój staż pracy oraz stanowisko, określali poziom uciążliwości hałasu, jego wpływ na pracę oraz zdrowie a także oceniali jego natężenie w poszczególnych pomieszczeniach.

Jedna trzecia pracowników skarżyła się na hałas przez większość dnia (4-8h), co było problemem zwłaszcza wśród opiekunów zwierząt, jednak zdecydowana większość deklarowała brak negatywnego wpływu na wydajność pracy oraz zdrowie. Jako największe źródło hałasu ankietowani wymieniali odwiedzających oraz psy.

W ostatnim pytaniu ankietowanych zapytano o możliwe rozwiązania problemu hałasu w schronisku. Wskazane zostały rozwiązania takie jak nasadzenia roślinne, ekrany akustyczne oraz ograniczenie kontaktu wzrokowego pomiędzy zwierzętami np. przy pomocy przegród.

W poniższej tabeli (Tab. 1) przedstawiono ocenę poszczególnych pomieszczeń w schronisku ze względu na poziom hałasu jaki deklarowali w nich ankietowani. Wskazywali oni pomieszczenia przeznaczone na pobyt psów jako najbardziej hałaśliwe. Do najcichszych pomieszczeń zaliczono gabinety weterynaryjne i pomieszczenia przeznaczone na pobyt kotów.

Tabela 1. Uciążliwość hałasu w poszczególnych pomieszczeniach na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród pracowników Schroniska dla Zwierząt w Olsztynie.

Pytanie 9. Jak ocenił(a)by Pani/Pan poziom uciążliwości hałasu w czasie pracy w skali 1-10, gdzie 1 oznacza zupełnie nieuciążliwy, a 10 nie do zniesienia?																								
Lp	Odpowiedzi	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		Liczba odpowiedzi	Średnia	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%					
1.	Pomieszczenia biurowe	6	66,7	0	0	2	22	0	0	1	11,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	1,888889		
2.	Gabinety weterynaryjne	4	50	2	25	1	13	1	12,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	1,875			
3.	Pomieszczenia przeznaczone na pobyt psów	0	0	1	10	2	20	0	0	1	10	0	0	3	30	2	20	0	0	1	10	6		
4.	Pomieszczenia przeznaczone na pobyt kotów	7	77,8	0	0	1	11	1	11,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	1,555556			
5.	Wybiegi treningowe	1	11,1	3	33	1	11	1	11,1	1	11,1	0	0	1	11,1	1	11	0	0	0	9	4,888889		
6.	Przestrzenie na wolnym powietrzu	1	12,5	2	25	1	13	2	25	1	12,5	0	0	0	0	1	13	0	0	0	8	3,625		

6. ANALIZA OBIEKTÓW O PODOBNYCH FUNKCJACH

6.1 Analiza podziałów funkcjonalnych i pomieszczeń w schroniskach

Aby wyszczególnić typologie oraz schematy zabudowy występujące w obiektach zdecydowano się na przeanalizowanie rzutów wszystkich kondygnacji budynków. Do analizy wybrano istniejące schroniska dla psów i kotów powstałe w latach 2007-2022, które udostępniły dokumentację techniczną bądź rzuty obiektów. Ze względu na bardzo ograniczoną liczbę źródeł naukowych jakie powstały w tej tematyce, nie zdecydowano się na zawężenie obszaru na jakich schroniska występują. Przeanalizowano pięć obiektów, z których trzy ulokowane są w Stanach Zjednoczonych (Palm Springs⁹⁵, Staten Island⁹⁶, Pontiac⁹⁷), jedno w Niderlandach (Amsterdam ^{98, 99}) i jedno w Polsce (Olsztyn).

⁹⁵ ArchDaily, *Palm Springs Animal Care Facility / Swatt | Miers Architects*, online: 8.05.2024, <https://www.archdaily.com/237233/palm-springs-animal-care-facility-swatt-miers-architects>.

⁹⁶ Pintos P., *Staten Island Animal Care Center*, online: 8.05.2024, <https://www.archdaily.com/995125/staten-island-animal-care-center-garrison-architects>.

⁹⁷ Pintos P., *Michigan Animal Rescue League / PLY+*, online: 8.05.2024, <https://www.archdaily.com/987699/michigan-animal-rescue-league-ply-plus>.

⁹⁸ Bokern A. Tierheim in Amsterdam (NL). In: Kohlhammer K. (wyd.) and Kunkel U. (Red.), *db deutsche bauzeitung. Zeitschrift für Architektur und Bauingenieure. Leinfelden-Echterdingen*, 145, 2011, s. 24-26.

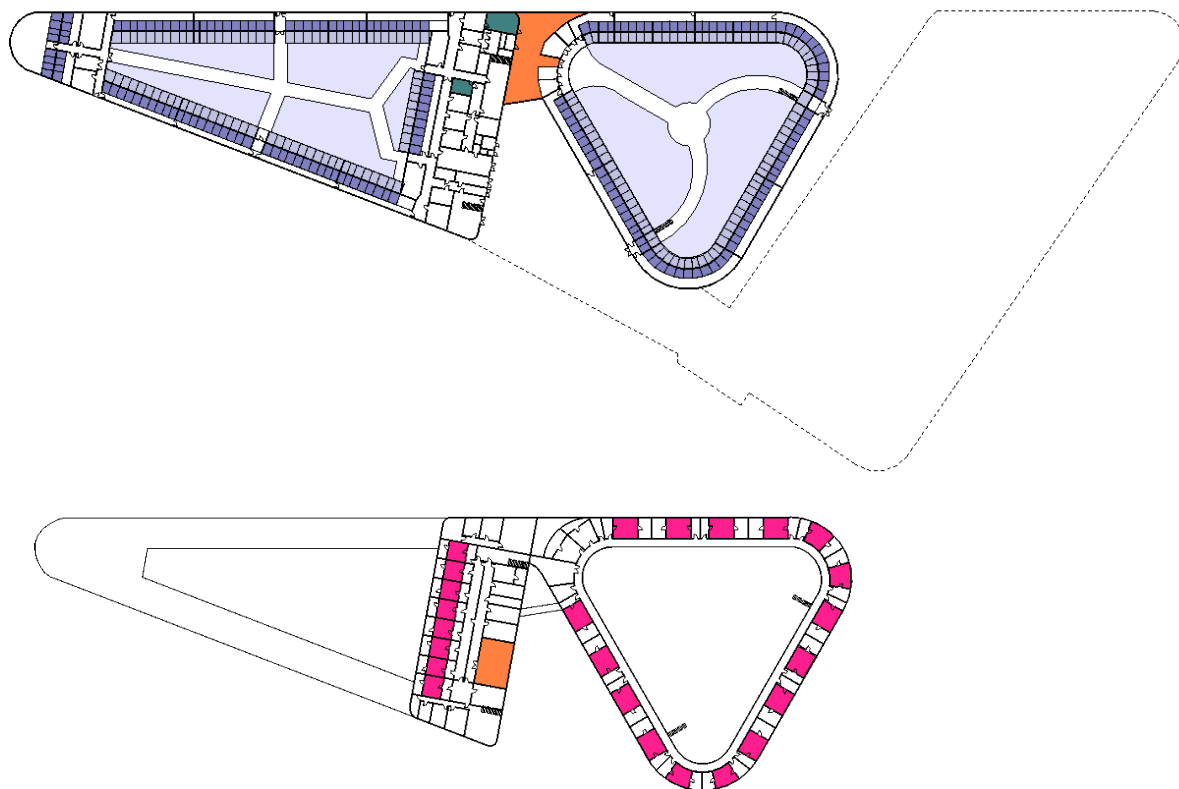
⁹⁹ ArchDaily, *Animal Refuge Centre*, online: 8.05.2024, <https://www.archdaily.com/2156/animal-refuge-centre-arons-en-gelauff-architecten>, [online: 8.05.2024].

Analiza schronisk została przeprowadzona pod względem gabarytów poszczególnych obiektów, liczby kójców lub pomieszczeń dla zwierząt wraz z ich sumarycznym metrażem oraz lokalizacji stref funkcjonalnych takich jak zaplecze weterynaryjne czy strefa ogólnodostępna. Przyjęto jednolitą skalę do narysowania rzutów. Poszczególne przestrzenie wydzielono wedle określonego kodu kolorystycznego zawartego w tabeli 2:

Tabela 2. Legenda kolorystyczna poszczególnych pomieszczeń

	Pomieszczenia dla psów ulokowane wewnątrz budynku
	Kojce dla psów na wolnym powietrzu
	Wybiegi dla zwierząt
	Pomieszczenia dla kotów ulokowane wewnątrz budynku
	Kojce dla kotów na wolnym powietrzu
	Strefa dostępna dla zwiedzających
	Kwarantanna dla zwierząt
	Pomieszczenia obsługi weterynaryjnej

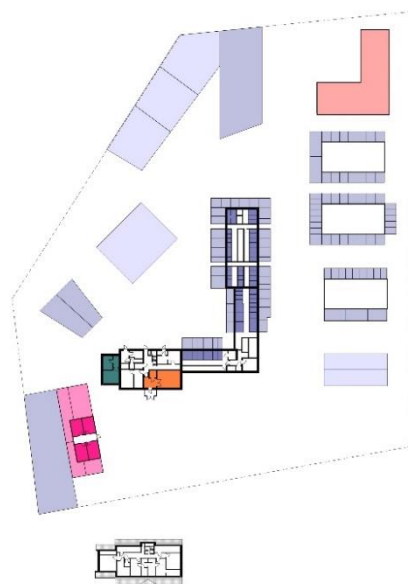
Ze względu na różny poziom szczegółowości dostępnych materiałów jedynie w trzech przypadkach udało się zebrać kompletne informacje. Były to schroniska w Olsztynie (Rys. 8), Palm Springs (Rys. 7) oraz Staten Island (Rys. 10). W przypadku schroniska w Amsterdamie (Rys. 6) oraz w Pontiac (Rys. 9), ze względu na ograniczone informacje, nie zaznaczono pomieszczeń kwarantanny lub obsługi weterynaryjnej.



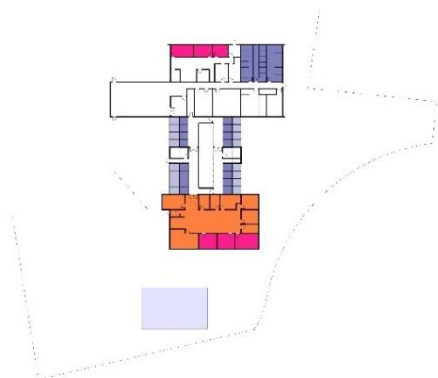
Rysunek 6. Animal Refuge Centre / Arons en Gelauff Architecten Amsterdam, Niderlandy, 2007 (powyżej parter, poniżej piętro)



Rysunek 7. Palm Springs Animal Care Facility. Proj Swatt Miers Architects Palm Springs, USA, 2012



Rysunek 8. Schronisko dla Zwierząt w Olsztynie, proj. Szczepańska-Maj i Maj Biuro Architektoniczne (powyżej zagospodarowanie parteru wraz z rzutami kondygnacji, poniżej rzut pierwszego piętra), 2012. Uwzględniono rozbudowy wybiegów wykonane na przestrzeni lat 2012-2024



Rysunek 9. Michigan Animal Rescue League, proj 2020, PLY+, Pontiac, USA,



Rysunek 8. Staten Island Animal Care Center, proj. Garrison Architects, Staten Island USA, 2022

Szczegółowe dane dotyczące powierzchni poszczególnych pomieszczeń i przestrzeni przedstawiono w tabeli poniżej (Tab. 3).

Tabela 3. Zestawienie wyróżnionych przestrzeni wraz z ich metrażem oraz procentowym udziałem w powierzchni zabudowy

Powierzchnie poszczególnych stref (m ²)	Animal Refuge Centre Amsterdam	Palm Springs Animal Care	Schronisko dla zwierząt w Olsztynie	Michigan Animal Rescue League	Staten Island Animal Care Center
Powierzchnia zabudowy	3026,908	2048,412	1318,79	1172,35	564,6
Pomieszczenia dla psów ulokowane wewnątrz budynku	861,96 (28%)	173,07 (8%)	143,9 (11%)	158,04 (13%)	49,37 (9%)
Kojce dla psów na wolnym powietrzu *	847,85	206,63	1312,16	66,8	-
Wybiegi dla zwierząt (ogólnodostępne lub treningowe)	2457,97	48,85	1022,84	162,61	56,24
Pomieszczenia dla kotów ulokowane wewnątrz budynku	586,516 (19%)	107,353 (5%)	53,04 (4%)	93,96 (8%)	9,01 (2%)
Kojce dla kotów na wolnym powietrzu*	-	-	118,9	-	-
Strefa dostępna dla odwiedzających	262,56 (8,6%)	275,036 (13,5%)	39,36 (3%)	234,44 (19,9%)	107,24 (19%)
Kwarantanna dla zwierząt	BRAK DANYCH	69,01	261,74	BRAK DANYCH	47,39
Pomieszczenia obsługi weterynaryjnej	48,56	54,52	29,69	BRAK DANYCH	36

*przestrzenie na wolnym powietrzu, niewliczane do powierzchni zabudowy

Na podstawie analizy rzutów oraz zebranych informacji zauważono, iż nie ma jednego typu obiektu pełniącego funkcję schroniska dla zwierząt. Obiekty te różnią się od siebie zarówno skalą jak i układem przestrzennym. Największym ze schronisk jest schronisko w Amsterdamie, natomiast najmniejszym schronisko Staten Island. Można zauważyć, iż w starszych schroniskach strefa dla zwierząt jest zdecydowanie największą, podczas gdy strefa dla odwiedzających jest jedynie dodatkową. W schroniskach wybudowanych w ostatnich latach (2020-22), strefy dla odwiedzających są znacznie większe, dużo bardziej rozudowane i często zawierają się w kilku pomieszczeniach. Można zauważyć specjalnie wygospodarowane przestrzenie kontaktu człowieka ze zwierzęciem.

6.2 Typologia schronisk dla zwierząt pod względem funkcjonalnym

Na podstawie powyższej analizy wyróżniono następujące typy schronisk dla zwierząt:

TYP A: obiekt o zwartej bryle

Przykład obiektu: Staten Island Animal Care Center

Charakterystyczne cechy:

- Zwarta bryła, brak dziedzińców i atriów
- Klatki/ kojce dla zwierząt ulokowane po zewnętrznym obrysie budynku

TYP B: obiekt atrialny lub z dziedzińcem o kilku strefach funkcjonalnych

Przykłady: Animal Refuge Centre Amsterdam, Palm Springs Animal Care, Michigan Animal Rescue League

Charakterystyczne cechy:

- Wyraźny dziedziniec lub atrium wewnątrz budynku od strony pomieszczeń dla psów
- Ulokowanie wybiegów dla zwierząt na dziedzińcu
- Klatki/ kojce ulokowane wewnątrz budynku, wokół dziedzińca

TYP C: zespół obiektów

Przykłady: Schronisko dla zwierząt w Olsztynie

Charakterystyczne cechy:

- Podział obiektów ze względu na funkcje
- Duże przestrzenie wybiegowe i treningowe
- Wybiegi na świeżym powietrzu

Tym co łączy wszystkie obiekty jest wyraźny podział funkcjonalny stref ogólnodostępnych, przeznaczonych dla odwiedzających, stref dla kotów i psów oraz strefy pracownicze. Strefy ogólnodostępne lokowane są przy wejściu głównym do obiektu. Najbliżej tej strefy lokowane są pomieszczenia pobytowe dla psów. Pomieszczenia dla kotów lokowane są zwykle w dalszej części budynku na wyższej kondygnacji lub w innym budynku. Strefa weterynaryjna przeważnie łączona jest z pomieszczeniami kwarantanny i znajduje się najdalej od wejścia w strefie niedostępnej dla osób nieupoważnionych.

Przedstawiony materiał wykazuje, iż nie ma określonego schematu funkcjonalnego schronisk dla małych zwierząt, który jednoznacznie określałby najbardziej optymalny rozkład tego typu budynku. Wśród przeanalizowanych materiałów można zauważyć pewne podobieństwa, ciężko wyróżnić jednak jednoznaczne powiązania architektoniczne między budynkami.

6.3 Wnioski projektowe wynikające z analizy obiektów schronisk

Podsumowując przeanalizowane przykłady oraz wskazówki wymienione w rozdziale 4, można wyróżnić następujące powiązania funkcjonalne i rozwiązania architektoniczne, które należy wziąć pod uwagę projektując obiekt schroniska dla zwierząt:

- Podział na strefę brudną przeznaczoną dla przyjmowanych zwierząt, oraz na strefę czystą dla stałych mieszkańców,
- Wygospodarowanie przestrzeni dla odwiedzających umożliwiającą kontakty ze zwierzętami,
- Odizolowanie przestrzeni kwarantanny, szpitala i gabinetów weterynaryjnych, niedostępnych dla osób postronnych,

- Wybiegi pobytowe dla zwierząt, których część znajduje się wewnątrz budynku, a część na zewnątrz,
- Wybiegi treningowe pozwalające na swobodny ruch zwierząt,
- Różne typy klatek dla kotów: wybiegi zbiorowe i indywidualne klatki lub kojce dla osobników o charakterze samotniczym,
- Należy zwrócić szczególną uwagę na warunki akustyczne, jakie będą panować w schronisku oraz hałas jaki schronisko będzie generować.

7. ANALIZA TERENU PROJEKTOWEGO

7.1 Analiza zabudowy



ANALIZA ZABUDOWY

	istniejące budynki schroniska		infrastruktura oczyszczalni
	nieistniejące budynki schroniska		teren oczyszczalni ścieków
	zabudowa jednorodzinna		teren schroniska dla zwierząt
	budynki przemysłowe		ilość kondygnacji budynku
	budynki gospodarcze		

Rysunek. 11. Analiza zabudowy

Okolice terenu schroniska są zurbanizowane w bardzo niewielkim stopniu. Teren ten mimo, bliskości dwóch jezior, ma charakter industrialny, co związane jest z obecnością oczyszczalni ścieków. Budynki mieszkalne stanowią zdecydowaną mniejszość na tym terenie – są to jedynie pojedyncze domy jednorodzinne. Okoliczna zabudowa charakteryzuje się dość znacznym rozproszeniem oraz niewielką wysokością. Najwyższy budynek na tym terenie jest obiektem trzykondygnacyjnym [patrz rys. 11].

Dojazd do działek zapewniony jest dzięki utwardzonej drodze dojazdowej.

7.2 Analiza przyrodnicza

Teren dawnego schroniska znajduje się pomiędzy dwoma jeziorami, w jego najbliższym otoczeniu znajdują się pola uprawne (od strony północnej) oraz teren oczyszczalni ścieków (od południa) [patrz rys. 12].

Na analizowanym obszarze występuje kilka typów roślinności. Roślinność wysoka skoncentrowana jest przy pasach przybrzeżnych, podczas gdy roślinność niższa i pola uprawne występują w jego środkowej części. Teren charakteryzuje się zróżnicowaną wysokością [Δ 1,1 – 5,7]. Obszar ten znajduje się na terenie nadleśnictwa Giżycko i Krainy Wielkich Jezior Mazurskich co świadczy o jego wyjątkowej wartości. Jest to obszar charakteryzujący się wyjątkową obecnością gatunków ptaków rzadkich jak kormorany, czaple czy łabędź czarny. Na tym terenie można spotkać również bobry, wydry, żółwie błotne, łosie czy nietoperze. Występują tutaj również rykowiska jeleni stanowiące atrakcję turystyczną¹⁰⁰.

Ważnym elementem lokalnej fauny są również ryby. W jeziorze Niegocin występuje 16 gatunków ryb, z czego najczęściej spotykanymi są leszcze, płocie, węgorze, sandacze i szczupaki¹⁰¹.



¹⁰⁰ Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, online 24.05.2025,

https://pl.wikipedia.org/wiki/Kraina_Wielkich_Jezior_Mazurskich

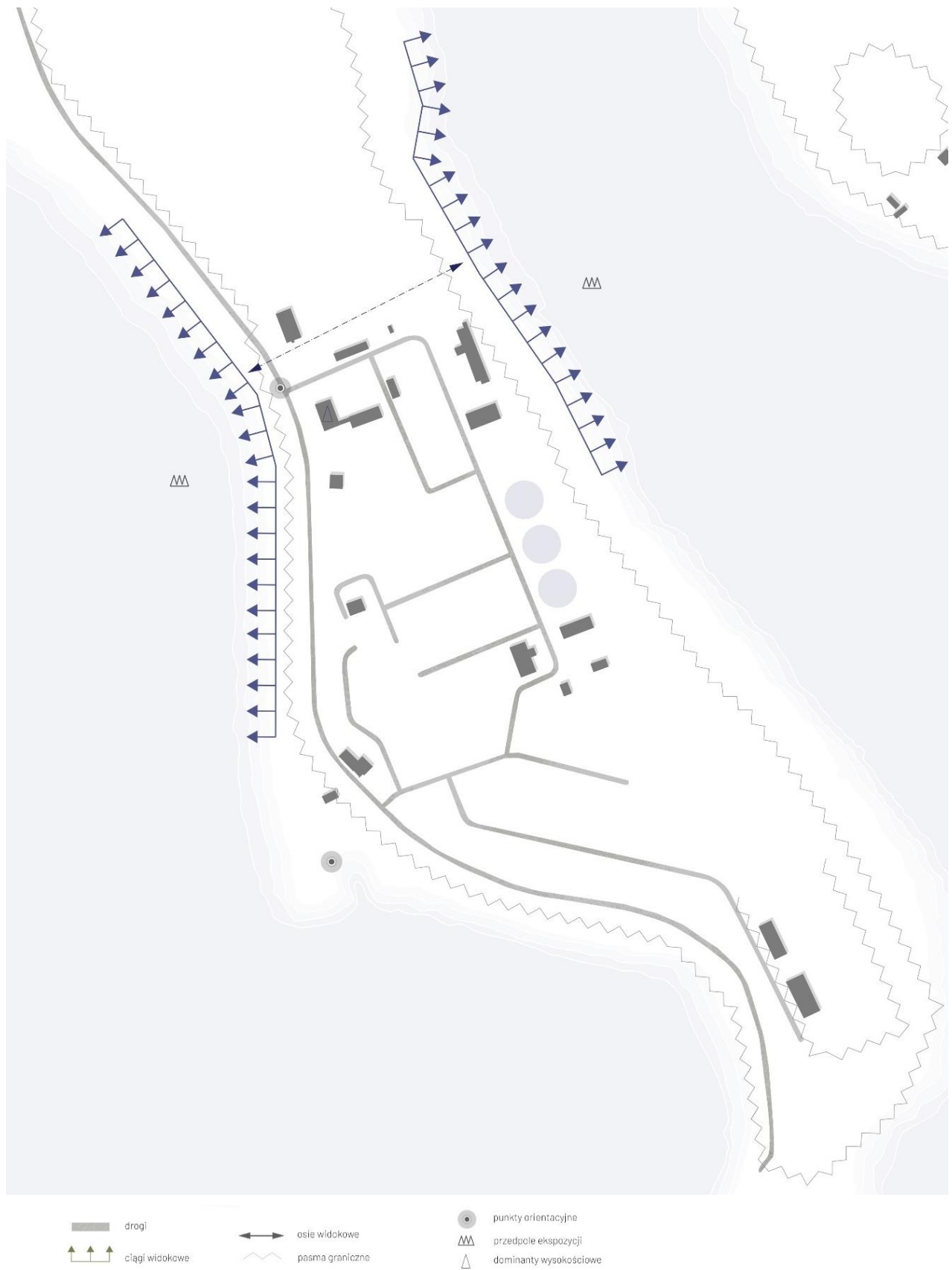
¹⁰¹ Jezioro Niegocin, online 24.05.2025, http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Jezioro_Niegocin

7.3 Analiza widokowa

Teren projektowy jest obszarem zaniedbanym, co pokazuje analiza widokowa oraz zdjęcia wykonane na tym terenie. Obiekty tam występujące nie posiadają walorów architektonicznych ani nie charakteryzują się konkretnym stylem. Dodatkowo, można zauważyć brak uporządkowania przestrzeni oraz znaczną degradację byłego obiektu schroniska. Od północnej strony znajduje się pole uprawne, które dominuje tamtejszy krajobraz [patrz rys. 13].



7.4 Analiza kompozycyjna



Rysunek. 14. Analiza kompozycyjna

Najbardziej widocznymi elementami kompozycyjnymi tego obszaru są długie ciągi widokowe wzdłuż brzegów jezior. Zdecydowanym walorem terenu jest możliwość zobaczenia dwóch zbiorników wodnych, co zostało pokazane przy pomocy osi widokowych. Nie wyróżniono dominant architektonicznych, jedynie zwrócono uwagę na budynek oczyszczalni ścieków, który stanowi dominantę wysokościową opisywanego terenu [patrz rys. 14].

Teren charakteryzuje się dość znacznym zadrzewieniem, co ma znaczny wpływ na odbiór przestrzeni – obszar ten wydaje się podzielony na strefy, mimo iż jest w dużej części terenem otwartym.

7.5 Wnioski z analiz terenu projektowego

Ze względu na bardzo mały stopień zurbanizowania terenu, jak również na niską jakość znajdującą się tam architektury można wysnuć wniosek iż największym walorem terenu projektowego jest obecność zbiorników wodnych. Lokalizacja pomiędzy dwoma jeziorami stanowi unikat i jest bez wątpienia największym atutem, który należy wykorzystać. Okoliczny teren charakteryzuje się różnorodną roślinnością, w tym szpalerami drzew oraz polami uprawnymi oraz zróżnicowaną wysokością terenu. Może to stanowić zarówno wyzwanie, jak i atut w tworzeniu architektury na tym terenie.

8. WYTYCZNE PROJEKTOWE WYNIKAJĄCE Z PRACY

8.1 Funkcja

Rozwiązaniem architektonicznym, które mogłoby odpowiedzieć na problemy z bezdomnością zwierząt na terenie gminy Giżycko jest stworzenie nowego schroniska dla zwierząt. Aby dodatkowo uatrakcyjnić to miejsce i przyciągnąć na ten teren odwiedzających schronisko mogłoby zostać poszerzone o funkcję towarzyszącą. Gabinety zooterapii (np. dogoterapii czy felinoterapii) pozwoliłyby na aktywizowanie zwierząt w schronisku oraz pogłębienie relacji pomiędzy zwierzętami oraz ludźmi, którzy do tego schroniska chcieli by przyjść.

Należałoby również wprowadzić funkcję dodatkowe jak np. edukacja. Przykładem tego typu obiektu jest centrum edukacji środowiskowej, które zrzeszałoby różnorodne organizacje zajmujące się tematyką ekologii, środowiska i zwierząt. Instytucjami, które mogłyby w takim miejscu się znaleźć to na przykład Lasy Państwowe czy Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami.

8.2 Połączenia funkcjonalne

Aby zapewnić wygodę użytkowania w obrębie schroniska należy zapewnić odpowiednią komunikację pomiędzy poszczególnymi sekcjami. Części biurowe należałoby połączyć ze strefą dla gości oraz strefami dla pracowników co pozwoli na łatwe przemieszczanie się pracowników biurowych w przypadku adopcji lub odwiedzin.

Należy zwrócić uwagę na odpowiednie umiejscowienie gabinetu weterynaryjnego. Gabinet powinien znajdować się w bliskiej odległości od kwarantanny oraz wybiegów dla zwierząt, dzięki czemu chore zwierzęta nie musiałyby przechodzić długich dystansów do gabinetu. Dzięki takiemu ustawieniu lekarz weterynarii mógłby dotrzeć bardzo szybko do zwierząt potrzebujących natychmiastowej pomocy. Dodatkowo, należałoby uwzględnić możliwość wizyt w gabinecie przez osoby, które już zaadoptowały zwierzę i rozważyć ulokowanie gabinetu w niedalekiej odległości od wejścia głównego.

Strefa kotów powinna być oddzielona od strefy psów tak, by hałas spowodowany szczekaniem nie wpływał negatywnie na te zwierzęta. Pomieszczenia dla kotów mogłyby znajdować się bliżej części biurowej aby dodatkowo zachęcić do adopcji.

Strefą, którą bezwzględnie należy odseparować jest kwarantanna. Powinna ona usytuowana tak, by ograniczyć możliwość wejścia osób niepowołanych oraz zminimalizować ryzyko ucieczek zwierząt. Kwarantanna powinna znajdować się w bliskiej odległości od gabinetu weterynaryjnego.

Strefa, która podobnie jak kwarantanna powinna zostać odseparowana, jednak nie musi być strefą zamknięta jest część dla psów agresywnych. Powinna ona zostać ulokowana w oddaleniu od przestrzeni dla pozostałych zwierząt.

Schronisko powinno być powiązane funkcjonalnie z częścią edukacyjną przy jednoczesnym zachowaniu odrębności każdej ze stref.

8.3 Kubatura

Formę schroniska należy ukształtować w sposób harmonijny z otaczającym ją środowiskiem. Bryła nie powinna konkurować z krajobrazem a stanowić jego dopełnienie. Sugerowane jest stworzenie budynków niskich, maksymalnie trzykondygnacyjnych, o wysokości nie przewyższającej okolicznych drzew.

Kontynuując myśl wtopienia się w tło, elewacja powinna być zaprojektowana z materiałów naturalnie występującym na tym terenie. Ich kolorystyka powinna być stonowana (brązy, szarości, beże, zielenie), co pozwoli na optyczne ukrycie budynków wśród okalającej ją zieleni. Alternatywnie, forma i kolorystyka budynków może nawiązywać do tradycyjnej architektury Warmii i Mazur co pozwoli na stworzenie nowej jakości przestrzeni.

8.4 Aspekty prośrodowiskowe

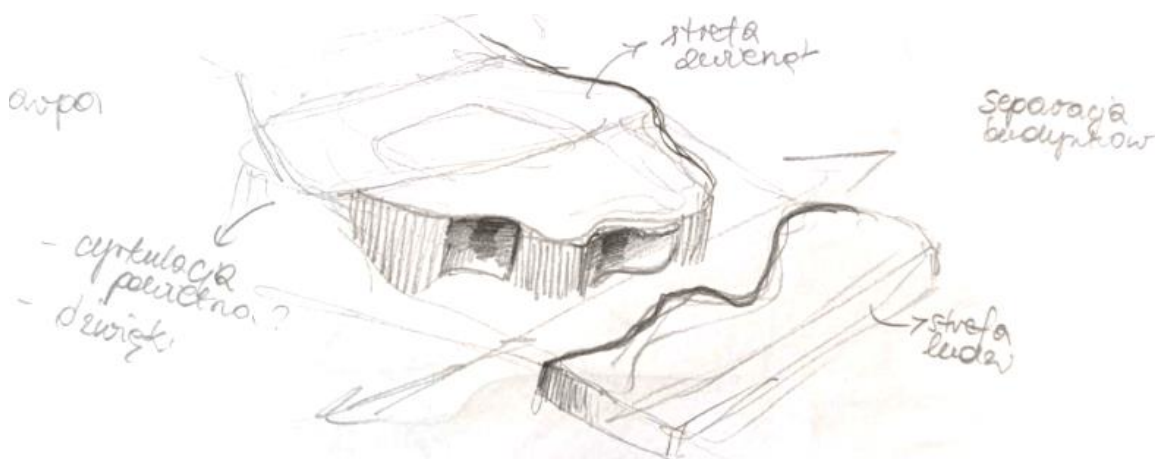
Projekt powinien być zaprojektowany w duchu zrównoważonego rozwoju, z poszanowaniem środowiska naturalnego. Należy zmaksymalizować powierzchnię biologicznie czynną, uwzględnić wpływ projektu na mieszkające na tym terenie zwierzęta (np. ptaki) oraz stosować materiały recyklingowe, o niskim wpływie na środowisko. Należałoby również zastosować alternatywne źródła ogrzewania (panele fotowoltaiczne, pompa ciepła).

9. OPIS PROJEKTU

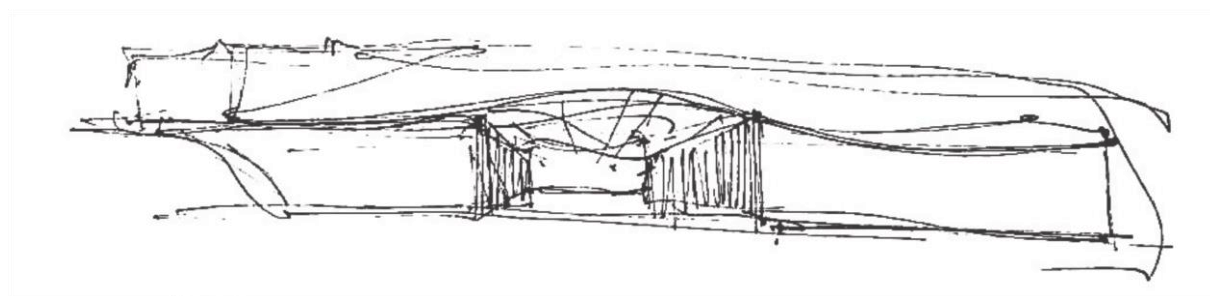
9.1 Koncepcja projektowa

Głównym założeniem przy tworzeniu koncepcji obiektów było stworzenie ciągu widokowego pomiędzy jeziorem Niegocin i jeziorem Grajewko. W oparciu o ukośną oś kompozycyjną przebiegającą przez teren projektowy stworzono założenie składające się z dwóch budynków głównych oraz mniejszych pawilonów, które dopełniają całość kompozycji. Oba budynki główne składają się z dwóch brył, które w połączeniu tworzą malowniczy kadr na jezioro.

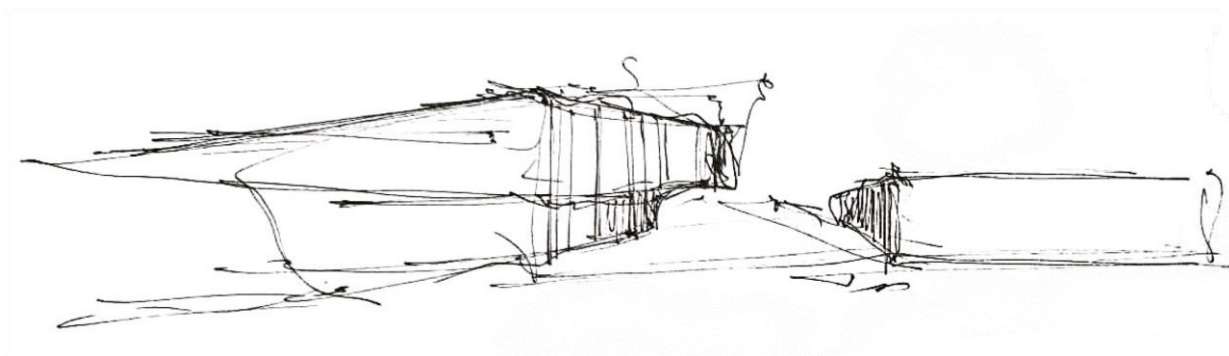
Pierwotna koncepcja (Rys. 15) zakładała oparcie architektury o kształty organiczne i nieregularne, co stano-wiłoby nawiązanie do linii brzegowej jeziora. Finalne rozwiązanie naśladuje pierwotne założenia, jednak opiera się na prostych i dynamicznych liniach, które odpowiadają architekturze istniejącej i kierują oko odbiorcy w stronę rozciągającego się krajobrazu (Rys. 17).



Rysunek 15. Szkic koncepcyjny założenia – wariant organiczny, architektura tworzona w oparciu o tektonikę linii brzegowej jeziora.



Rysunek 16. Szkic koncepcyjny założenia – wariant zakładający połączenie budynków organicznym przekryciem dachowym



Rysunek 17. Szkic koncepcyjny założenia – wariant oparty na prostych formach, zakładający zróżnicowanie wysokości budynków.

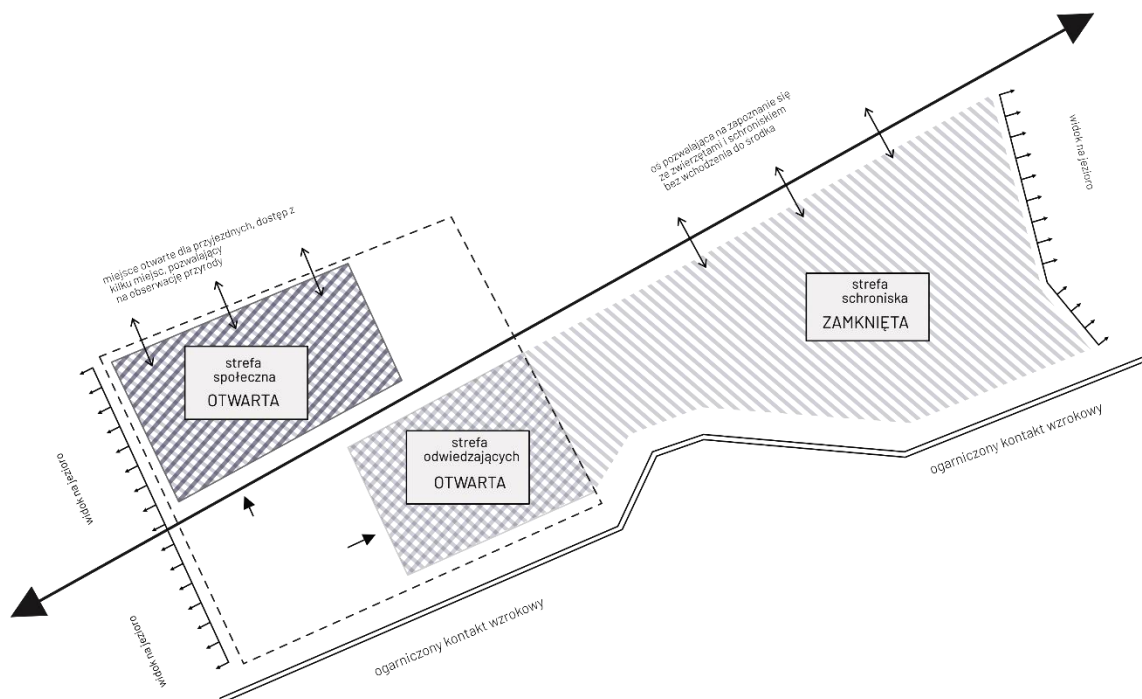


Rysunek 18. Wstępna makieta założenia – wariant w oparciu o organiczne kształty, zakładający połączenie większości obiektów.

9.2 Założenia funkcjonalne

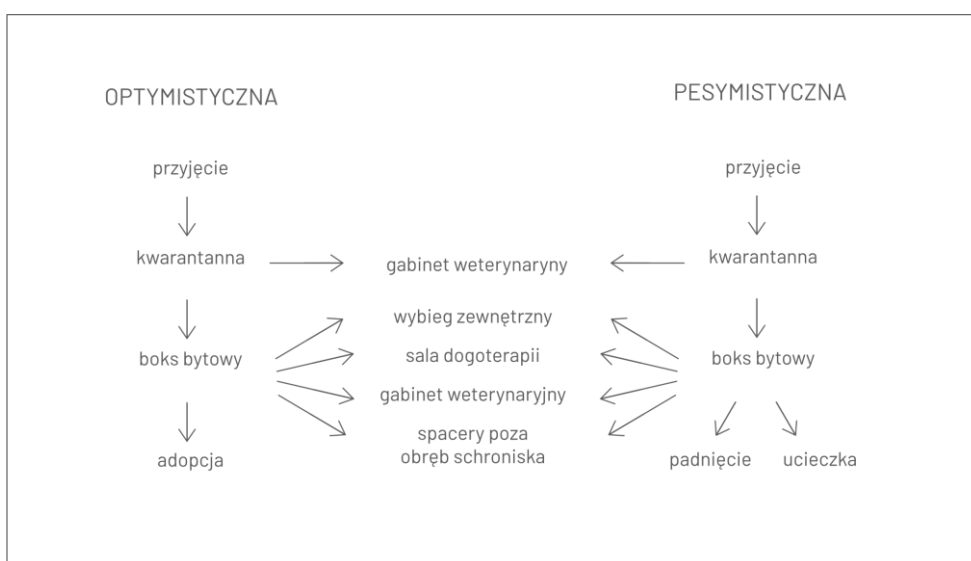
Punktem wyjścia do stworzenia układu funkcjonalnego był diagonalna oś widokowa pomiędzy jeziorami. Jest to główna oś komunikacyjna całego założenia. Dzieli ona teren na dwie części: strefę schroniska oraz strefę środowiskowego centrum edukacyjnego. Część terenu przyległego do drogi dojazdowej stanowi przestrzeń otwartą dla odwiedzających, zaś teren znajdujących się głębiej jest strefą zamkniętą.

Taki układ pozwala połączyć kilka bardzo odmiennych od siebie funkcji. Schronisko dla zwierząt jest terenem bardzo specyficznym, który charakteryzuje się ograniczoną dostępnością dla osób postronnych. W przeciwieństwie do tego, centrum edukacyjne jest miejscem, które miałoby przyciągać ludzi i byłoby na nich otwarte.

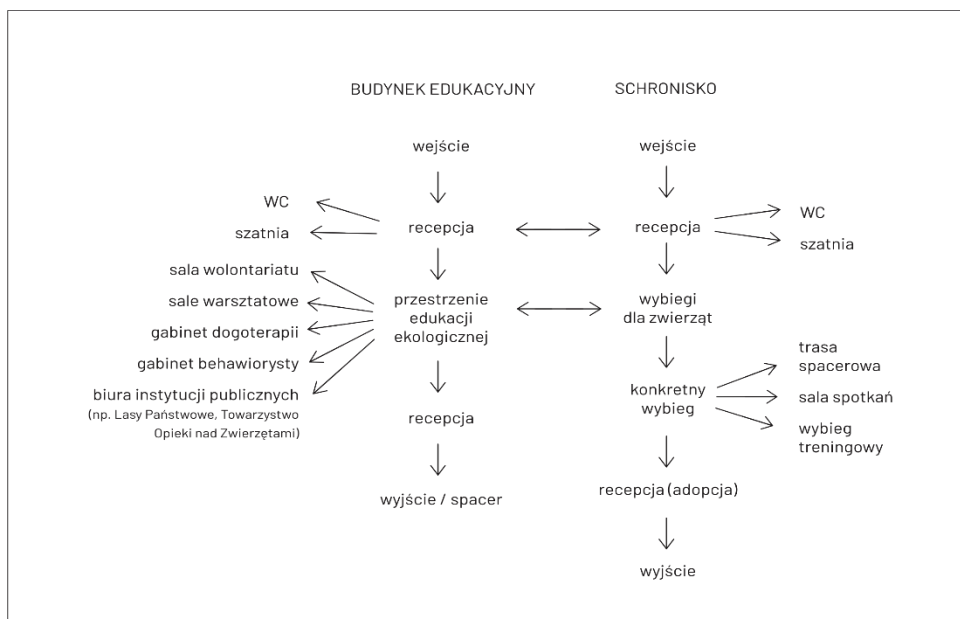


Rysunek 19. Schemat funkcjonalny założenia.

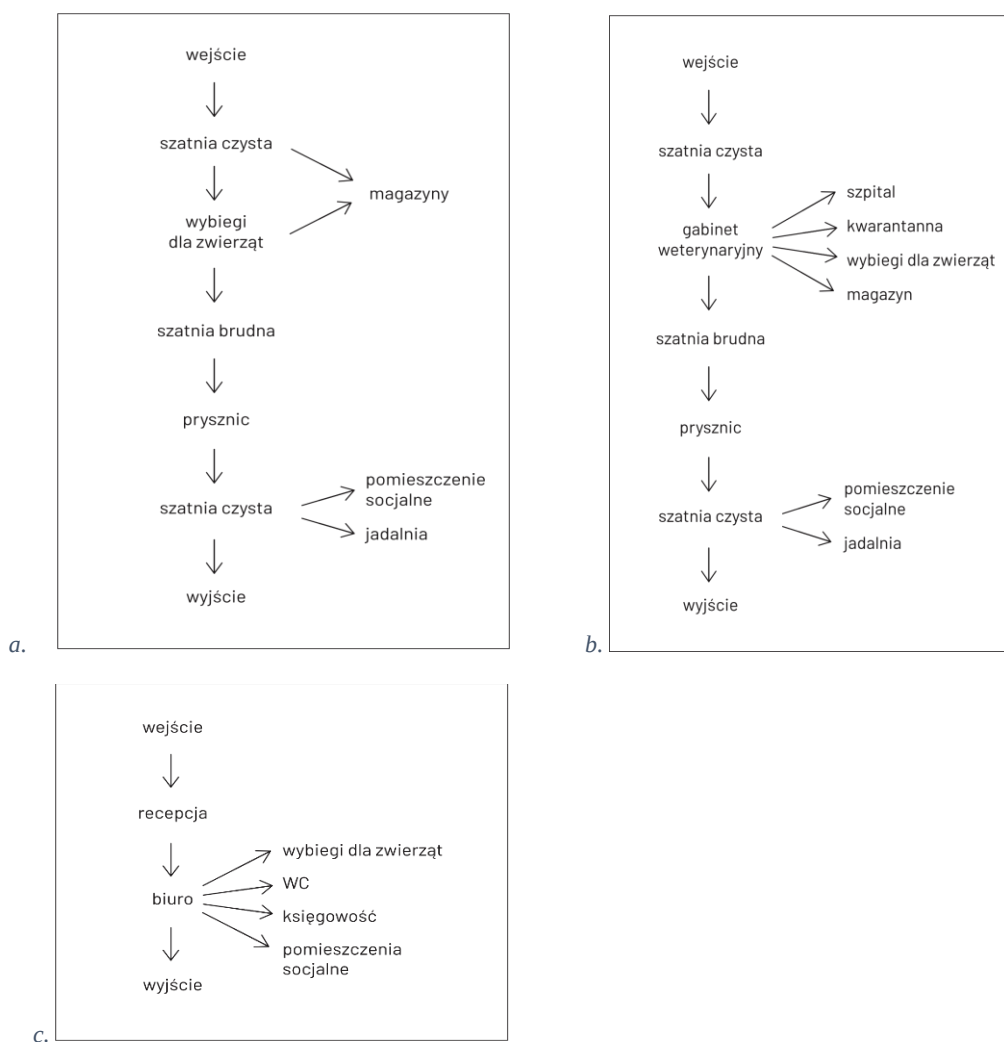
Ze względu na swoją specyfikę, schronisko dla zwierząt musi łączyć potrzeby wielu użytkowników – zarówno ludzi jak i zwierzęta. Aby lepiej zrozumieć ich potrzeby, wyszczególniono kilka reprezentacyjnych grup (zwierzęta, odwiedzający, pracownicy biurowi, opiekunowie zwierząt, lekarze weterynarii) a następnie przeanalizowano najbardziej prawdopodobne scenariusze użytkowania dla każdej z nich (Rys. 20-22).



Rysunek 20. Scenariusz użytkowania zwierzęcia (psa).



Rysunek 21. Scenariusz użytkowania odwiedzającego.

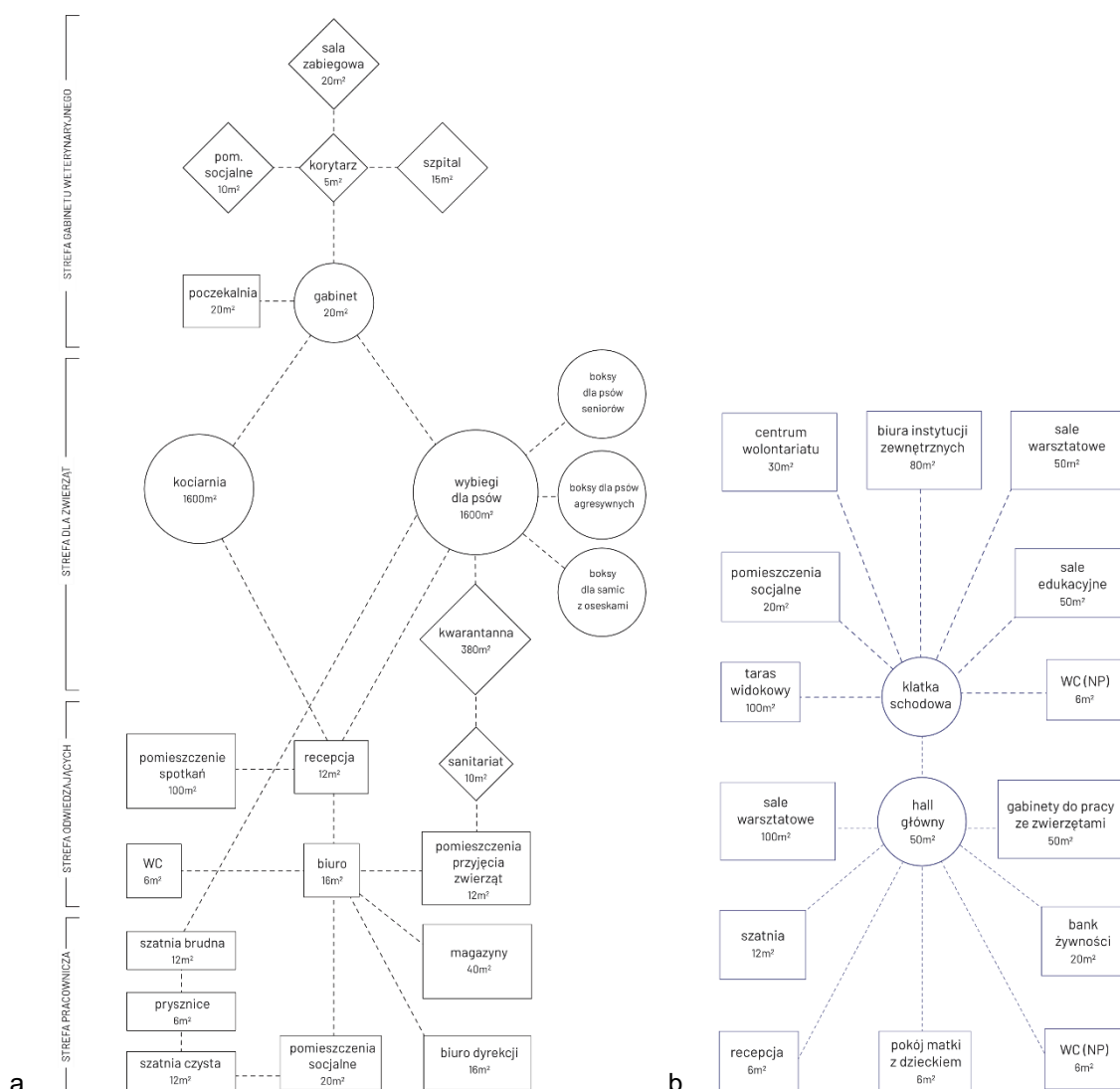


Rysunek 22. Scenariusz użytkowania: a. opiekuna zwierząt, b. lekarza weterynarii, c. pracownika biurowego.

Powyższe schematy stanowiły podstawę do określenia poszczególnych stref w budynkach, wyszczególnienia niezbędnych ciągów komunikacyjnych pomiędzy nimi oraz wstępnego określenia powierzchni jaką należy na nie przeznaczyć.

Wśród najważniejszych stref w budynku schroniska znalazła się strefa dla zwierząt, która mieści boksy bytowe oraz oddzielną kwarantannę, strefa pracownicza z wydzieloną strefą gabinetu weterynaryjnego oraz strefa dla odwiedzających. Budynek edukacyjny stanowi głównie przestrzeń biurową wraz z częścią warsztatową dla odwiedzających.

Szczegółowe schematy funkcjonalne zostały przedstawione na rysunku 23.



Rysunek 23. Schemat funkcjonalny a. budynku schroniska, b. budynku edukacyjnego.

Zgodnie z pierwotnymi założeniami, strefa całego założenia została podzielona na dwie zasadnicze części: ogrodzoną część schroniska oraz otwartą część edukacyjną. Pozwoliło to na zapewnienie wygody korzystania z dostępnych usług przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa dla zwierząt i ludzi. Finalne założenie składa się z dwóch dwukondygnacyjnych budynków głównych, jednego większego pawilonu przeznaczonego na boksy bytowe, czterech mniejszych pawilonów dla osobników starszych i matek z oseskami, oraz jednego pawilonu technicznego. Dopelnieniem całego założenia są dwa wybiegi zewnętrzne dla psów.

Jak pokazuje powyższy schemat, schronisko dla zwierząt charakteryzuje się bardzo złożonym programem funkcjonalnym, który wiąże się z zapewnieniem dobrostanu zwierzętom, jak również ze stworzeniem dogodnych warunków pracy dla ich opiekunów oraz osób odwiedzających.

Parter jest najbardziej złożoną funkcjonalnie przestrzenią głównego budynku schroniska, która łączy w sobie kilka różnych stref. W części frontowej ulokowano główną strefę dla odwiedzających, gdzie mogłyby odbywać się adopcje zwierząt. Budynek posiada oddzielne wejście przeznaczone na przyjmowanie zwierząt, pozwalające na zminimalizowanie przenoszenia się chorób. Obie strefy dla odwiedzających połączone są przestrzenią biurową, przeznaczoną dla pracowników schroniska. W nie-dalekiej odległości od wejścia głównego zlokalizowano przestrzeń dla kotów. Włączenie ich do programu funkcjonalnego parteru było związane z minimalizacją hałasu jaka mogłaby panować w pawilonie kotów, gdyby umieszczono go bliżej boksów dla psów. Taki układ pozwala odwiedzającym na szybszy kontakt z tymi zwierzętami. Na piętrze ulokowano szatnię dla pracowników, dyżurkę dla stróża nocnego, gabinet dyrektora, księgowość oraz przestrzeń socjalną przeznaczoną dla pracowników schroniska.

Gabinet weterynaryjny oraz kwarantanna zostały ulokowane w bryle budynku głównego, jednak każda z nich stanowi oddzielny byt. Obie te strefy posiadają oddzielne wejście ulokowane z dala od wejścia głównego, co zmniejsza ryzyko wtargnięcia tam przez osoby niepowołane. Drugim aspektem, który wpłynął na układ, jest zminimalizowanie ryzyka przenoszenia się chorób zakaźnych pomiędzy zwierzętami nowoprzybyłymi lub chorymi, a zdrowymi osobnikami.

Budynek edukacyjny stanowi przedłużenie schroniska, zachowując pewną odrębność. Na parterze budynku znajdują się przestrzenie warsztatowe, wystawiennicze oraz sale dogoterapii. Dodatkowo znajduje się tam przestrzeń dla wolontariuszy, którzy mogą pomagać w schronisku oraz bank żywności. Na piętrze budynku edukacyjnego ulokowano biura, dla organizacji takich jak Lasy Państwowe czy Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami, dzięki czemu to miejsce mogłoby stać się lokalnym centrum edukacji środowiskowej.

Dodatkowe pawilony, które dopełniają układ urbanistyczny całego założenia przeznaczone są na boksy o podwyższonym standardzie. Zaprojektowane zostały z myślą o psach ze szczególnymi potrzebami jak osobniki starsze, mieszkające w schronisku przez długi czas, jak również samice z oseskami czy szczeniętami. Wewnątrz pawilonów wygospodarowano również boksy aklimatyzacyjne, które pozwalają zwierzętom na oswojenie się z przebywaniem w domu.

9.3 Dane ogólne

Tabela 4. Zestawienie parametrów

Lokalizacja:	Działki 262, 263, 264 i 265, obręb 0015 Sulimy, gmina Giżycko
Powierzchnia działek:	6805,9m ²
Powierzchnia zabudowy:	1627,69m ²
Powierzchnia całkowita:	2262,21m ²
Wskaźnik intensywności zabudowy:	0,33
Powierzchnia biologicznie czynna z wyłączeniem dachów zielonych:	3758m ²
Powierzchnia biologicznie czynna:	4103,13m ²
Procent powierzchni biologicznie czynnej*:	60,3%

*Możliwe podniesienie powierzchni biologicznie czynnej do 65%, pod warunkiem zastosowania dachów zielonych na pawilonach bytowych dla psów.

Tabela 4. Zestawienie powierzchni dla poszczególnych budynków

	Liczba kondygnacji	Powierzchnia użytkowa z wyłączeniem boksów bytowych zewnętrznych	Powierzchnia użytkowa z uwzględnieniem boksów bytowych zewnętrznych
Budynek A	2	739m ²	852 m ²
Budynek B	2	589 m ²	Nie dotyczy
Budynek C	1	470 m ²	918m ²
Budynek D	1	40 m ²	109m ²
Budynek E	1	40m ²	111m ²
Budynek F	1	40m ²	111m ²
Budynek G	1	40m ²	105m ²
Budynek H	1	64m ²	Nie dotyczy

Tabela 5. Dane dotyczące możliwości lokowania psów

Ilość boksów dla zwierząt z wyłączeniem kwarantanny	53
Powierzchnia sumaryczna boksów wewnętrznych z wyłączeniem kwarantanny	405m ²
Powierzchnia sumaryczna boksów zewnętrznych z wyłączeniem kwarantanny	729m ²
Powierzchnia sumaryczna boksów bytowych z wyłączeniem kwarantanny	1134m ²
Ilość boksów w kwarantannie	7
Powierzchnia sumaryczna boksów wewnętrznych w kwarantannie	40m ²
Powierzchnia sumaryczna boksów zewnętrznych w kwarantannie	28m ²
Ilość wybiegów treningowych	2
Optymalna ilość psów jaką powinno przyjąć schronisko*	53
Maksymalna ilość psów jaką może przyjąć schronisko**	149

*Wyliczenia oparte o założeniu, że każde zwierzę mieszka we własnym boksie

**Wyliczenie na podstawie *Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 stycznia 2022 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt*, w wyliczeniach założono 8m² jako minimalną powierzchnię jaką należy przeznaczyć na psa w przypadku utrzymywania w grupie, oraz 4m² na każdego kolejnego. W niniejszym wyliczeniu boksy dla psów agresywnych boks dla szczeniąt oraz samic z oseskami pozostały boksami indywidualnymi. Nie uwzględniono kwarantanny.

Tabela 6. Dane dotyczące możliwości lokowania kotów

Ilość wybiegów dla kotów	3
Powierzchnia sumaryczna pomieszczeń wewnętrznych dla kotów	47m ²
Powierzchnia sumaryczna wolier zewnętrznych	84m ²
Ilość pomieszczeń dla kotów w kwarantannie	1

Powierzchnia sumaryczna pomieszczeń dla kotów w kwarantannie	13m ²
Maksymalna ilość kotów jaką może przyjąć schronisko*	58

*Wyliczenie na podstawie *Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 stycznia 2022 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt*, w wyliczeniach założono 1,5m² na każdego dorosłego osobnika oraz 0,75m² na każdego kolejnego. W wyliczeniach nie uwzględniono wolier zewnętrznych.

9.4 Dojazd do działki i miejsca parkingowe

Dojazd do działki odbywa się poprzez drogę dojazdową od strony zachodniej. Na terenie przewidziano 5 miejsc parkingowych z czego 1 dla osób z niepełnosprawnościami. Dodatkowo przewidziano stojaki na rowery.

W bliskiej odległości od działki znajduje się przystań dla żaglówek. Dodatkowo przewidziano trasę rowerową przebiegającą przez teren schroniska, co może być dobrym pretekstem dla odwiedzających by dotarli na teren przy pomocy innych środków transportu niż samochód.

9.5 Ochrona przeciwpożarowa

Wszystkie projektowane budynki są budynkami niskimi. Najwyższymi budynkami spośród nich są budynki A oraz B. Są to budynki przeznaczone na pobyt ludzi i zostały zakwalifikowane do kategorii zagrożenia ZLIII. Mieści się w granicach dopuszczalnych przez *Warunki Techniczne, jakim powinny podlegać budynki i ich zagospodarowanie*. Droga ewakuacyjna nie jest wymagana. Hydrant ulokowano przy drodze dojazdowej. Ewakuacja w budynku odbywa się poprzez drogi piesze poziome (min. 145 cm szerokości) oraz klatki schodowe prowadzące na zewnątrz budynku. Elementy budynku posiadają klasę odporności ogniowej: konstrukcja główna nośna R60, konstrukcja dachu R15, strop REI60. Materiały wykończeniowe na drogach ewakuacyjnych powinny zostać wykonane z materiałów niepalnych.

9.6 Rozwiązania konstrukcyjne i materiałowe

Budynek A:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropy: strop stalowy

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej oraz dach zielony ekstensywny

Budynek B:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropy: strop stalowy

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej oraz dach zielony ekstensywny

Budynek C:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej

Budynek D:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej

Budynek E:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej

Budynek F:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej

Budynek G:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej

Budynek H:

Posadowienie: ławy fundamentowe

Ściany konstrukcyjne: cegła silikatowa 18

Ściany działowe: cegła silikatowa 8

Stropodachy: stropodach wentylowany w konstrukcji stalowej

9.7 Materiały wewnętrzne

W budynku schroniska A przewidziano materiały łatwo zmywalne, takie jak płytki podłogowe oraz farby zmywalne, znajdujące się w częściach dostępnych dla odwiedzających oraz przestrzeni, w których mogą przebywać zwierzęta.

W pomieszczeniach gabinetu weterynaryjnego oraz kwarantanny przewidziano wykładzinę anty-poślizgową oraz farbę plamoodporną, które w znacznym stopniu ułatwią utrzymanie w nim czystości.

W boksach dla psów przewidziano beton gładzony, który będzie łatwy w utrzymaniu oraz plamoodporną farbę ścienną. W pomieszczeniach dla kotów przewidziano płytki gresowe oraz kafle ścienne, które będą odporne na zniszczenia.

9.8 Ogrzewanie i wentylacja

Głównym źródłem ogrzewania jest pompa ciepła oraz panele słoneczne ulokowane na stropo-dachach budynków A i B. W wewnętrznych częściach boksów dla zwierząt oraz gabinecie weterynaryjnym przewidziano ogrzewanie podłogowe.

Zaprojektowano wentylację mechaniczną nawiewno-wywiewną. Jest to szczególnie istotne w przypadku gabinetu weterynaryjnego oraz kwarantanny, gdzie należy zapewnić szczególną sterylność.

9.9 Dostosowanie do osób z niepełnosprawnościami

Budynki w częściach administracyjnych i ogólnodostępnych są w pełni dostosowane do osób z niepełnosprawnościami. W budynkach dwukondygnacyjnych znajdują się windy pozwalające na dotarcie na wyższe piętra. Na parterach oraz piętrze budynku B ulokowane zostały łazienki przeznaczone dla osób niepełnosprawnych.

Na całym terenie ścieżki zostały poprowadzone w taki sposób, by można było bez problemu dotrzeć w każde miejsce wózkiem.

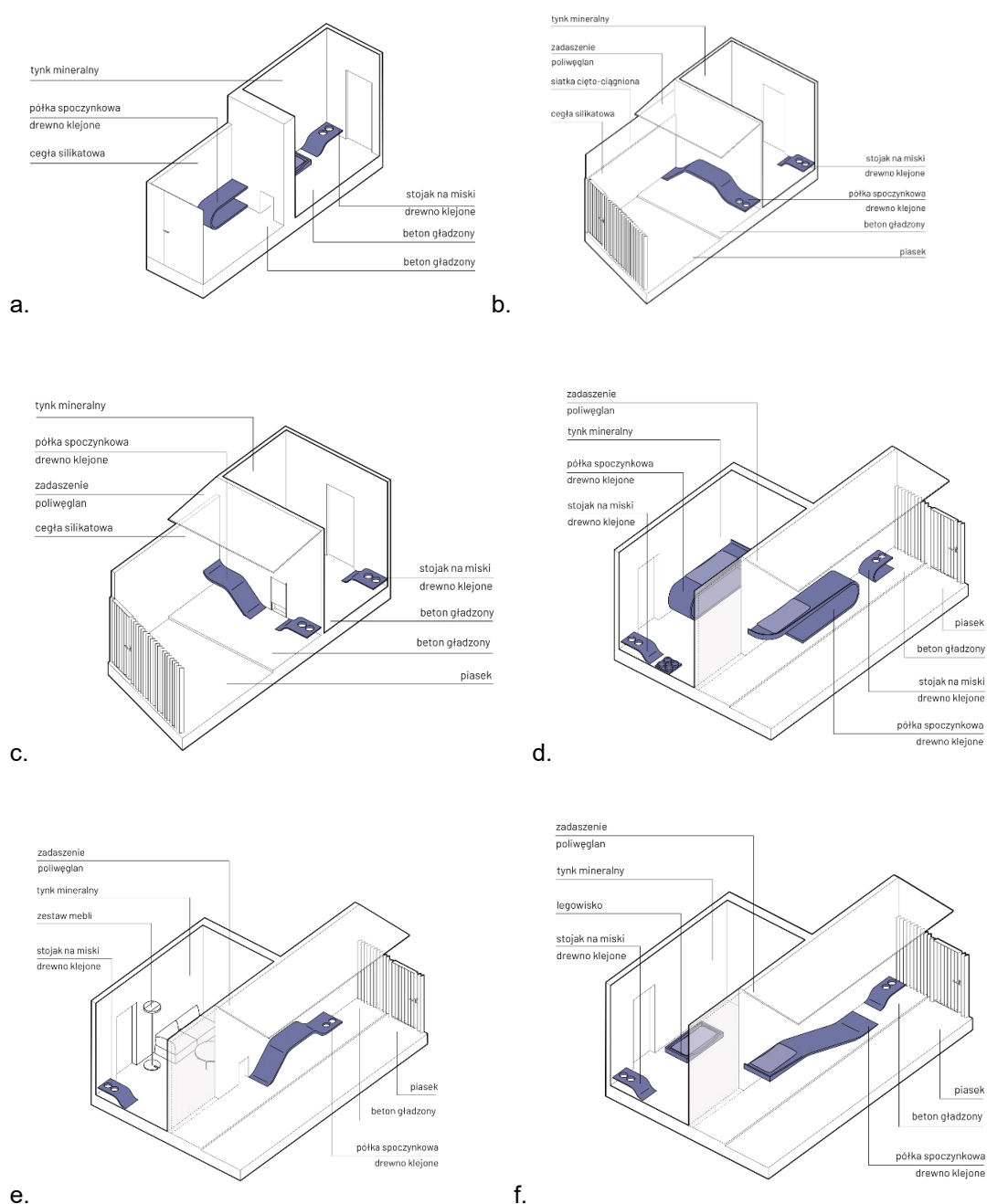
9.10 Typologia wybiegów dla zwierząt

Wyszczególniono sześć typów wybiegów dla zwierząt - każdy spełnia inną funkcję i jest przystosowany do innego użytkownika, co pozwoli na zapewnienie wygody i bezpieczeństwa. Pozwoli to również na podniesienie komfortu psychicznego zwierząt, zwłaszcza tych lękliwych lub mniej społecznych. Każdy z boksów posiada dwie części - wewnętrzną w budynku oraz piaszczysty wybieg zewnętrzny. Boksy różnią się od siebie powierzchnią, stopniem izolacji oraz dodatkowymi elementami wyposażenia. W każdym z boksów znajdują się elementy typowe jak posłanie, półka spoczynkowa i stojak na miski

W części zewnętrznej boksów znajduje się opaska z betonu gładzonego oraz część piaszczysta. Aby zapewnić ochronę przed słońcem zaprojektowano daszki z poliwęglanu. Dodatkowo, by zapewnić zwierzętom komfort w upalne dni, w części zewnętrznej przewidziano zraszacze.

Boksem o najniższym standardzie jest boks znajdujący się w kwarantannie (Rys. 19a). Ze względu na krótki czas przebywania w nim zwierzęcia (15 dni), ma on minimalną potrzebną powierzchnię wskazaną w przepisach. Nie posiada on również dodatkowych elementów wyposażenia. Znajduje się on w odseparowanej części schroniska, do której nie mają wstępu osoby postronne.

Boksem, który występuje najczęściej jest boks standardowy (Rys. 19b). Jego powierzchnia jest co najmniej dwukrotnie większa niż powierzchnia minimalna i w odróżnieniu od boksu w kwarantannie jego lokalizacja pozwala na kontakt z osobami odwiedzającymi.



Rysunek 24. Typologia boksów a. dla zwierząt w kwarantannie, b. typowych, c. dla psów agresywnych, d. dla matek z oseskami, e. aklimatyzacyjnych, f. dla psów starszych.

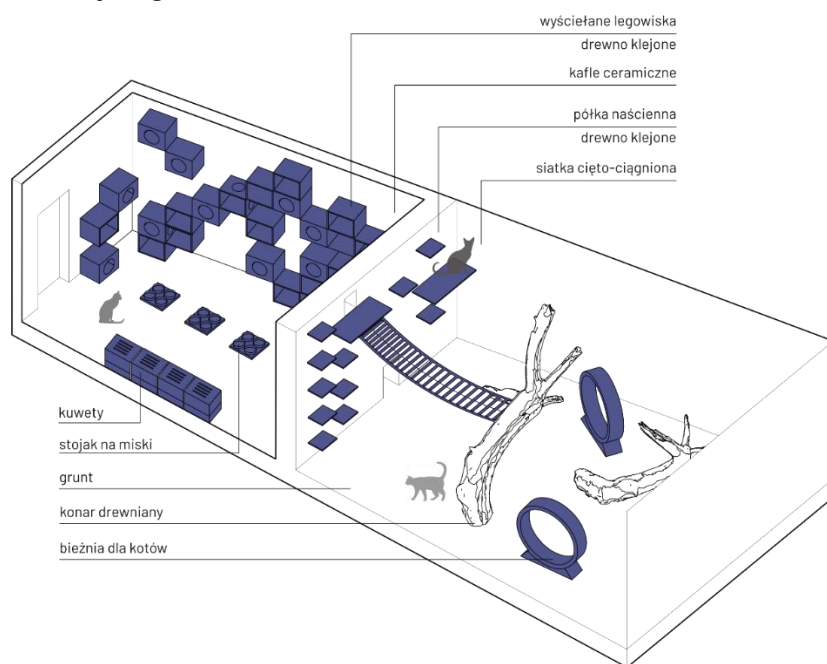
Boksy dla psów agresywnych (Rys. 19c) znajdują się w skrzydle oddalonym od głównej osi zwiedzania. Taki układ funkcjonalny pozwala zwierzętom wyciszyć się oraz zapewnia bezpieczeństwo osobom, które przybywają do schroniska. Gabarytowo i funkcjonalnie boks odpowiada boksowi standardowemu, a główną różnicą jest lita ściana działowa pomiędzy poszczególnymi boksami oraz specjalna śluzka pozwalająca na zamknięcie przejścia między częścią wewnętrzną i zewnętrzną.

Boksem, który posiada dedykowane wyposażenie jest boks dla matek z oseskami (Rys. 19d). Jest to jeden z boksów o najwyższym standardzie i posiada specjalnie zaprojektowane półki spoczynkowe pozwalające matkom na odpoczynek od swoich pociech. Znajduje się on w części przylegającej do głównej osi komunikacyjnej. Przewidziano również boks dla szczeniąt, który ulokowany został w bliskiej odległości od wejścia na teren schroniska z budynku głównego. Pozwala to odwiedzającym na szybkie zapoznanie się z przebywającymi tam szczeniętami. Nie posiada on dedykowanego wyposażenia.

Aby proces adopcyjny zwierząt przebiegał możliwie jak najsprawniej zaprojektowano boksy asymilacyjne (Rys. 19e), które wyposażono w meble, które można znaleźć w każdym mieszkaniu. Zwierzęta przebywające w boksie asymilacyjnym mają możliwość przyzwyczajenia się do nowej przestrzeni, co pozwoli na łatwiejszą adaptację w przyszłym domu.

Psy starsze są bardzo często długoletnimi mieszkańcami schroniska i to dla nich, podobnie jak dla matek z oseskami, przeznaczono boksy o najwyższym standardzie. Są to boksy o bardzo dużej powierzchni, dzięki czemu pies ma możliwość ruchu. Boksy te wyposażone są w dedykowane półki spoczynkowe przystosowane do zwierząt o mniejszych zdolnościach poruszania się. Boksy dla psów starszych zostały znajdując się w pawilonach ulokowanych wzdłuż głównej ścieżki, co pozwoli na zapoznanie się z nimi przez większą liczbę odwiedzających.

9.11 Wybiegi dla kotów



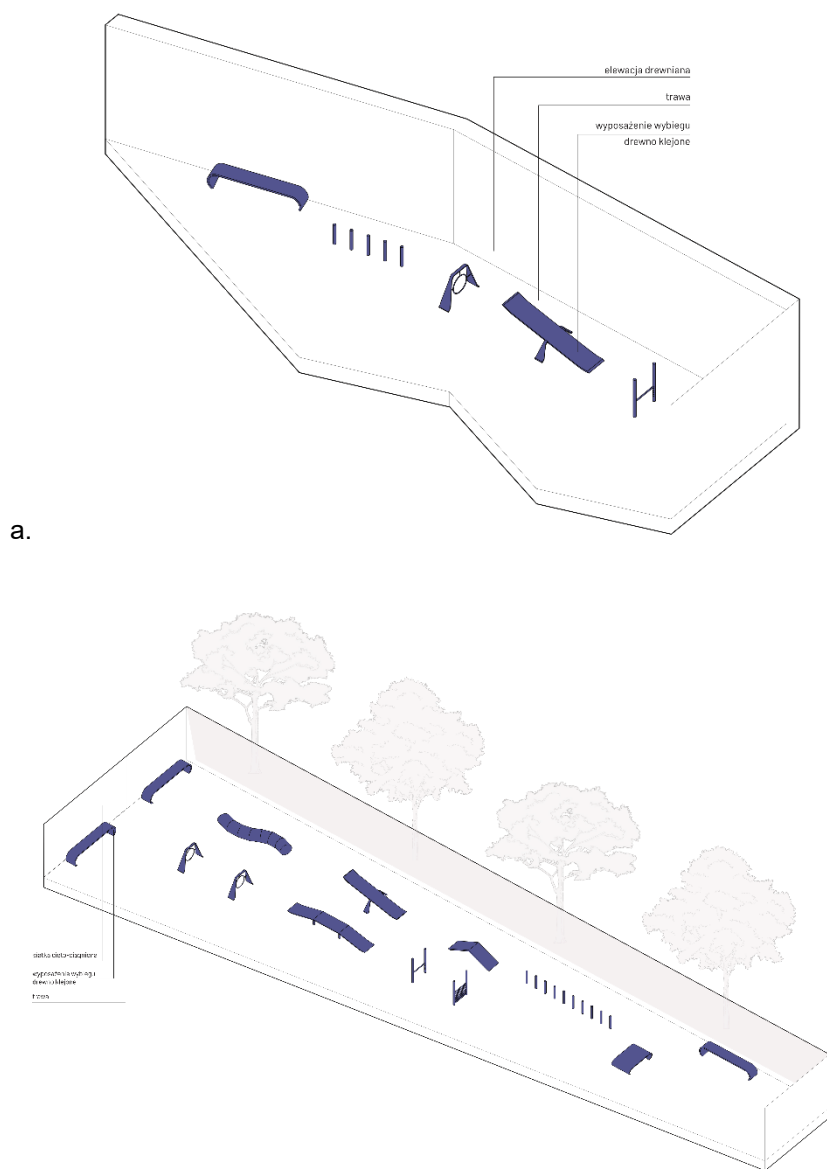
Rysunek 25. Pomieszczenie dla kotów wraz z wolierą zewnętrzną.

Pomieszczenia dla kotów, podobnie jak dla psów, składają się z części zewnętrznej i wewnętrznej, które połączone są przejściami, dzięki czemu koty mają swobodny dostęp do każdej z nich.

W części wewnętrznej znajdują się stojaki na miski z jedzeniem, kuwety oraz dedykowane modułowe legowiska będące jednocześnie "placem zabaw". Podstawowym modulem są kubiki, które łączą się tworząc trójwymiarową mozaikę na ścianie. Część z nich jest zabudowana, co pozwoli zwierzęciu odizolować się od pozostałych osobników w razie potrzeby. Jednocześnie pozostałe kubiki stanowią otwarte półki pozwalające na zabawę.

Woliera zewnętrzna wyposażona jest w półki naściennne, drabinki oraz bieżnie zewnętrzne, zapewniające zwierzętom potrzebny ruch.

9.12 Typologia wybiegów zewnętrznych dla zwierząt



Rysunek 26. Wybiegi zewnętrzne: a. dla psów agresywnych, b. treningowy.

W schronisku przewidziano dwa wybiegi treningowe, z czego jeden (Rys. 21b) jest wybiegiem ogólnodostępnym przeznaczonym dla wszystkich zwierząt, natomiast drugi (Rys. 21a) dedykowany jest psom agresywnym. Zdecydowano się na stworzenie dwóch wybiegów, by zapewnić psom agresywną potrzebną im przestrzeń i jednocześnie umożliwić odwiedzającym i wolontariuszom przeprowadzanie treningów zwierzętom spokojniejszym. Połączenie tych dwóch wybiegów mogłoby doprowadzić do nie-potrzebnych konfliktów między zwierzętami, co w efekcie doprowadziłoby do większej izolacji psów agresywnych i braku możliwości zapewnienia im potrzebnego ruchu.

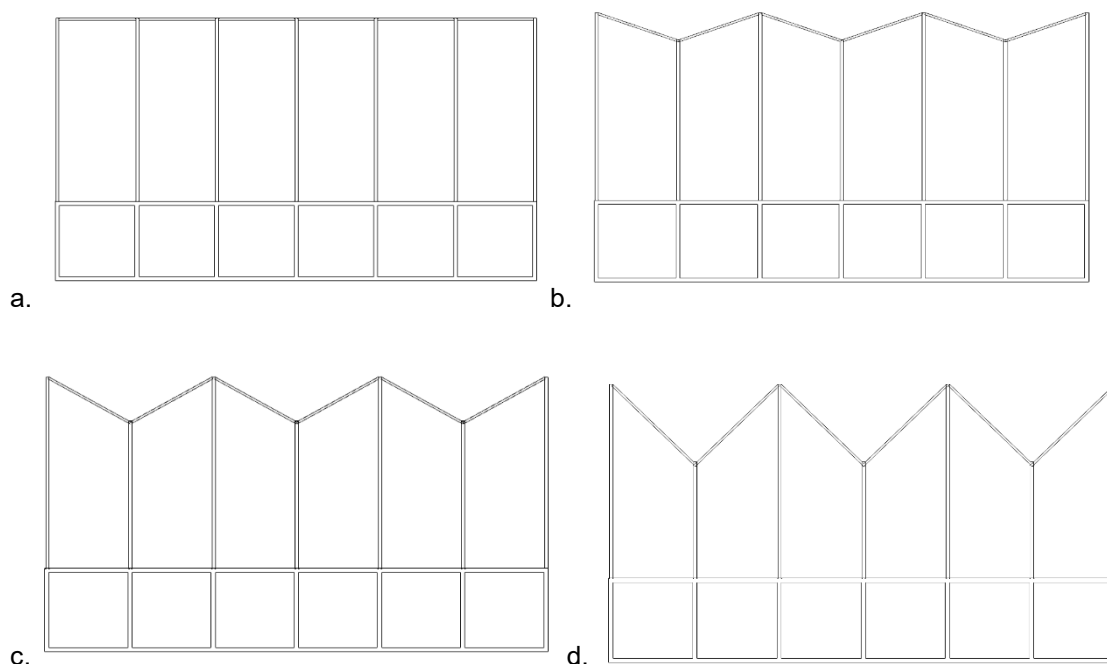
Oba wybiegi wyposażone są w przyrządy treningowe jak mostki treningowe, pochylnie, huśtawki, obręcze czy stacjonaty, które pozwalają na przeprowadzenie kompleksowych treningów.

Nie zdecydowano się na umieszczenie na terenie basenów, ze względu na bliskość jezior i możliwość utworzenia plaży dla psów w bliskiej odległości.

9.13 Szczegółowe rozwiązanie dotyczące ogrodzenia boksów zewnętrznych

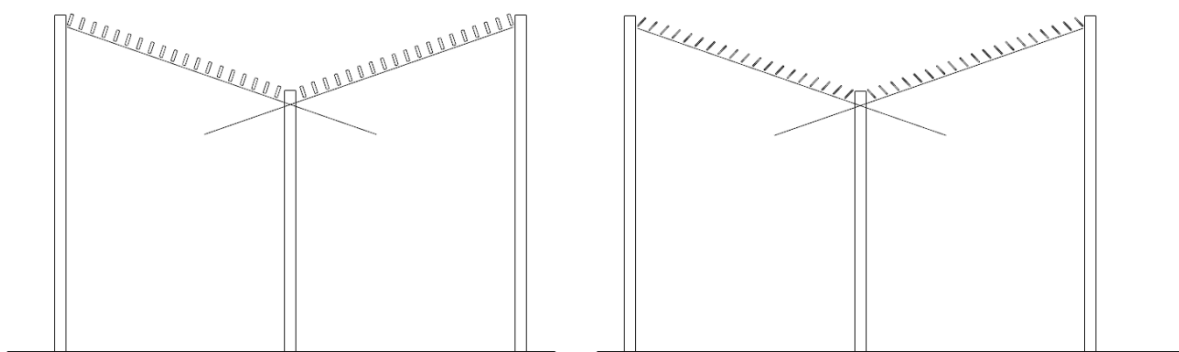
Jak wykazano w rozdziale 5.2 niniejszej pracy, bardzo dużym problemem w schroniskach jest znaczny hałas, którego głównym źródłem są zwierzęta. Szczekanie psów nasila się zwłaszcza wtedy, gdy psy widzą siebie nawzajem. Aby zminimalizować kontakt wzrokowy pomiędzy poszczególnymi osobnikami stworzono dedykowany system ogrodzeniowy, który pozwoli na ograniczenie kontaktu wzrokowego nie dając jednocześnie wrażenia przebywania w więzieniu.

Punktem wyjścia był standardowy układ klatek (Rys. 22a), następnie rozważano warianty o różnych kątach nachylenia ramion (Rys. 22 b,c,d). W finalnej koncepcji kąt nachylenia ramion wynosi 20 stopni.

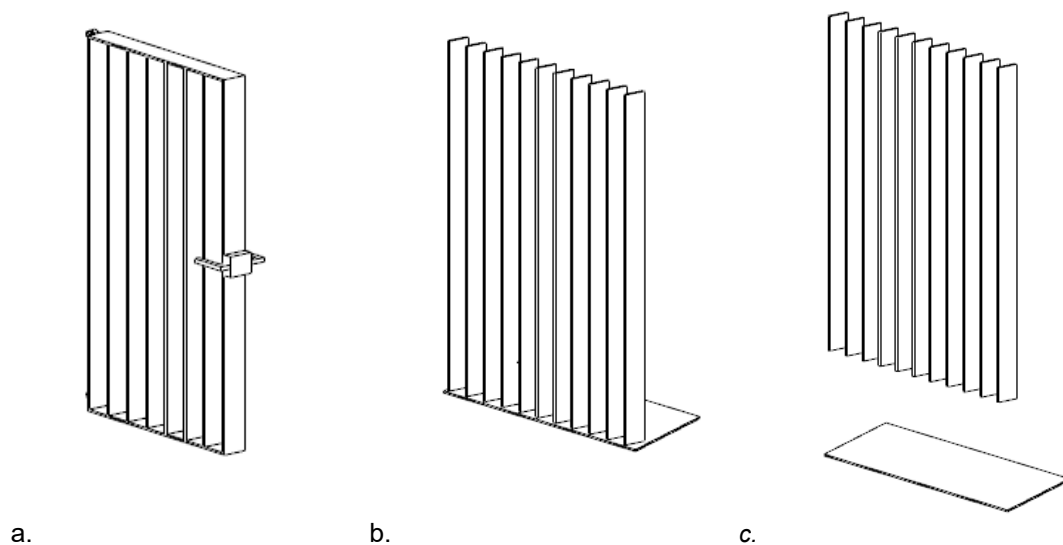


Rysunek 27. Układ ogrodzenia: a. standardowy, b. pod kątem 15°, c. pod kątem 30°, d. pod kątem 45°.

Samo ogrodzenie miałyby być wykonane z pionowych salowych kształtek, które zostały obrócone o kolejne 20 stopni. W ten sposób powstał system ogrodzeniowy, który ogranicza kontakt wzrokowy na wprost, jednak pod odpowiednim kątem umożliwi obserwację otoczenia. Dzięki temu rozwiązaniu zwierzęta będą mogły odizolować się od otoczenia lub wejść z nim w interakcję w zależności od ich aktualnych potrzeb.

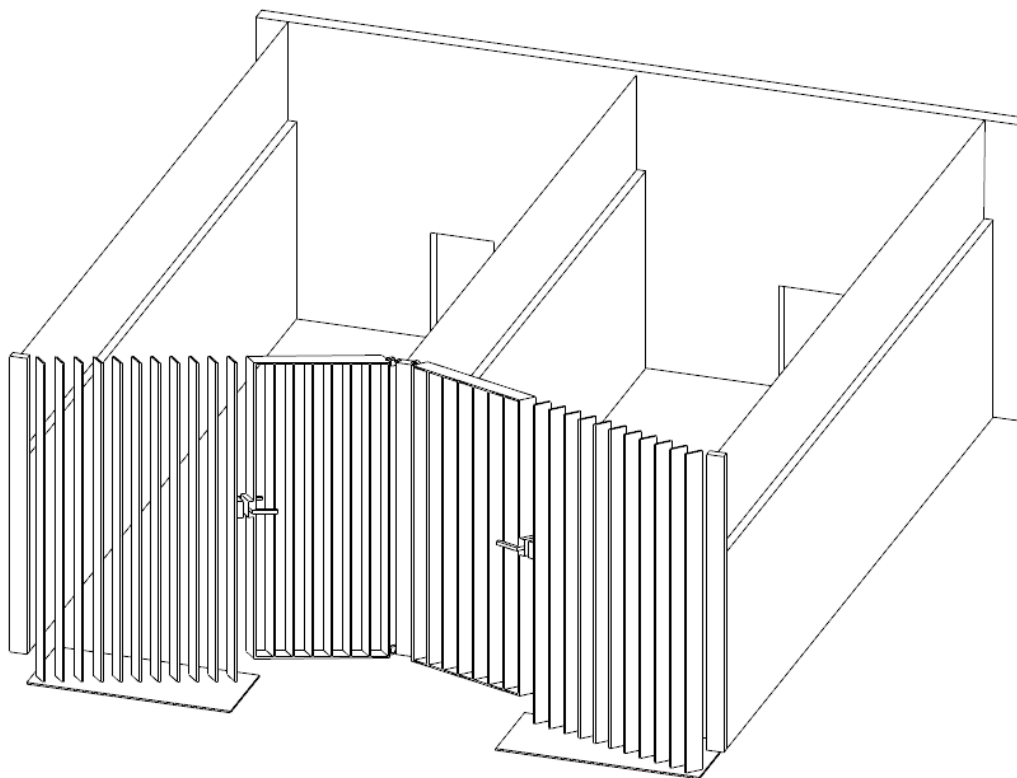


Rysunek 28. Układ kształtek: a. spod kątem prostym do osi ogrodzenia, c. pod kątem 20° do osi ogrodzenia.



Rysunek 29. Części ogrodzenia: a. furtka, b. panel w całości, c. panel rozbity na części składowe.

Ściana ogrodzenia, która zamykałaby boks od części frontowej składałby się z dwóch zasadniczych części: furtki oraz panelu ogrodzeniowego. Panel kotwiony byłby w ziemi przy pomocy płyty fundamentowej, która zapobiegałaby również podkopywaniu ogrodzenia przez zwierzęta



Rysunek 30. Widok aksonometryczny dwóch przyległych do siebie boksów.

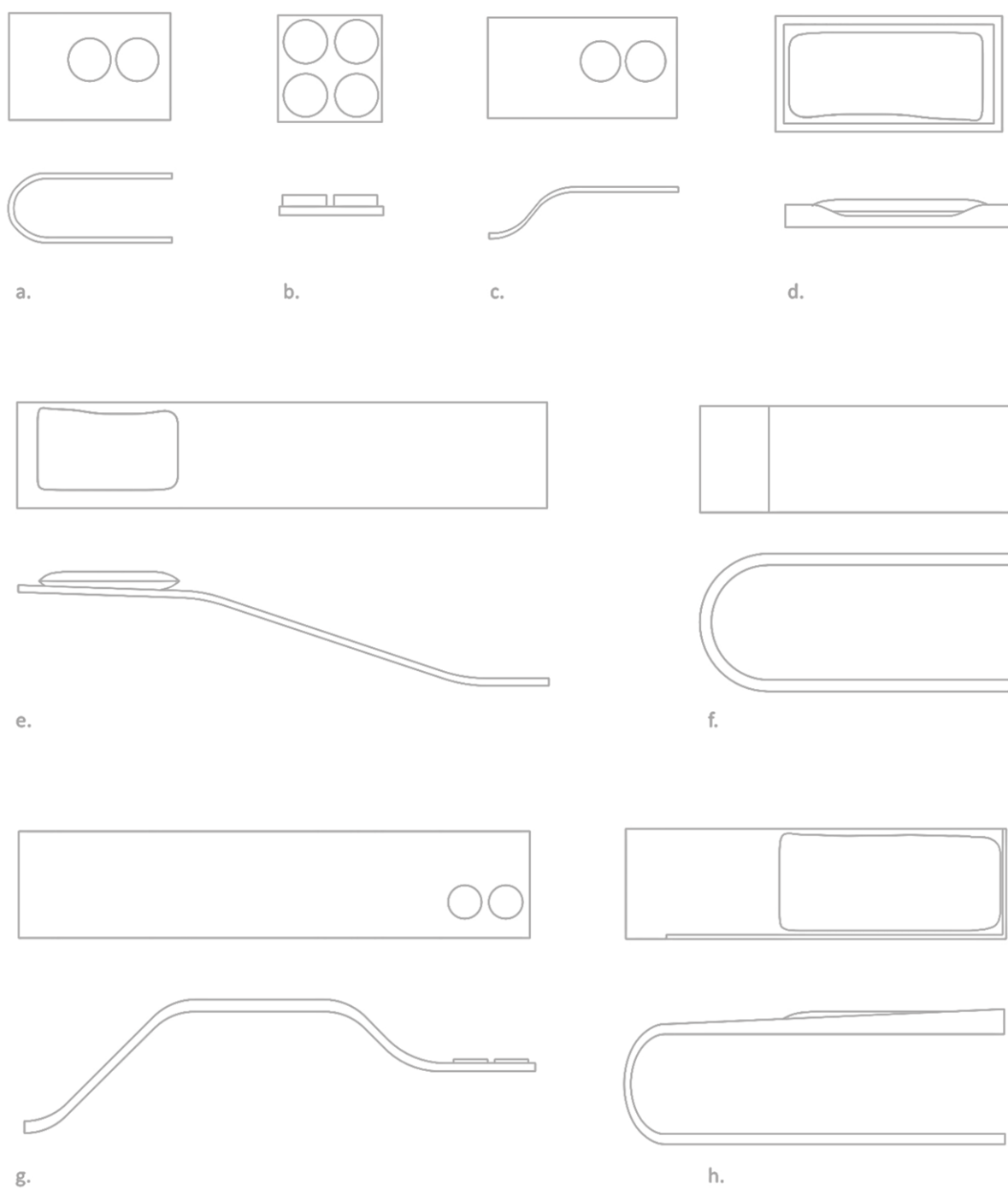
9.14 Koncepcja mebli dedykowanych dla zwierząt w schronisku

Potrzeby zwierząt przebywających w schronisku są różne, stąd należałoby wziąć pod uwagę każdą

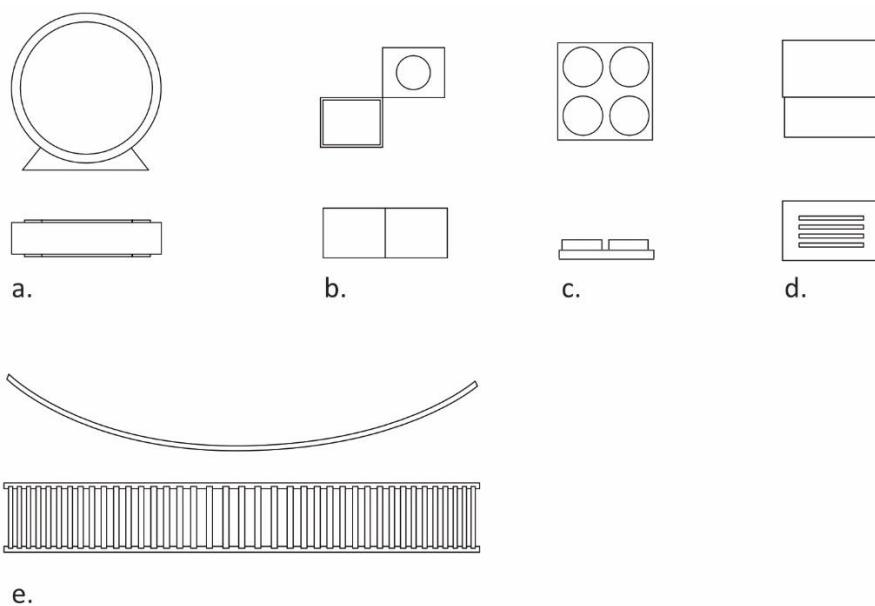
z nich. W tym celu powstał zestaw mebli dedykowanych dla schroniska dla zwierząt, który odpowiadałby na różne potrzeby różnych zwierząt. Meble miałyby powstać ze giętego drewna klejonego, które jest materiałem dającym bardzo duże możliwości kreowania kształtu. Jest to materiał łatwo dostępny i naturalny.

Zestaw mebli dla psów charakteryzuje się opływowymi formami, które trzymają się geometrycznych ram. Składa się on z 7 mebli: legowiska, 4 różnych półek spoczynkowych oraz dwóch stojaków na miski. Każda z półek spoczynkowych odpowiada na inny problem: potrzeby separacji od szczeniąt (Rys. X), izolacji od przyległego boksu (Rys. X), czy ułatwienie poruszania się (Rys. X). Każda z półek umożliwia psom obserwację otoczenia bez wchodzenia z nim w interakcję.

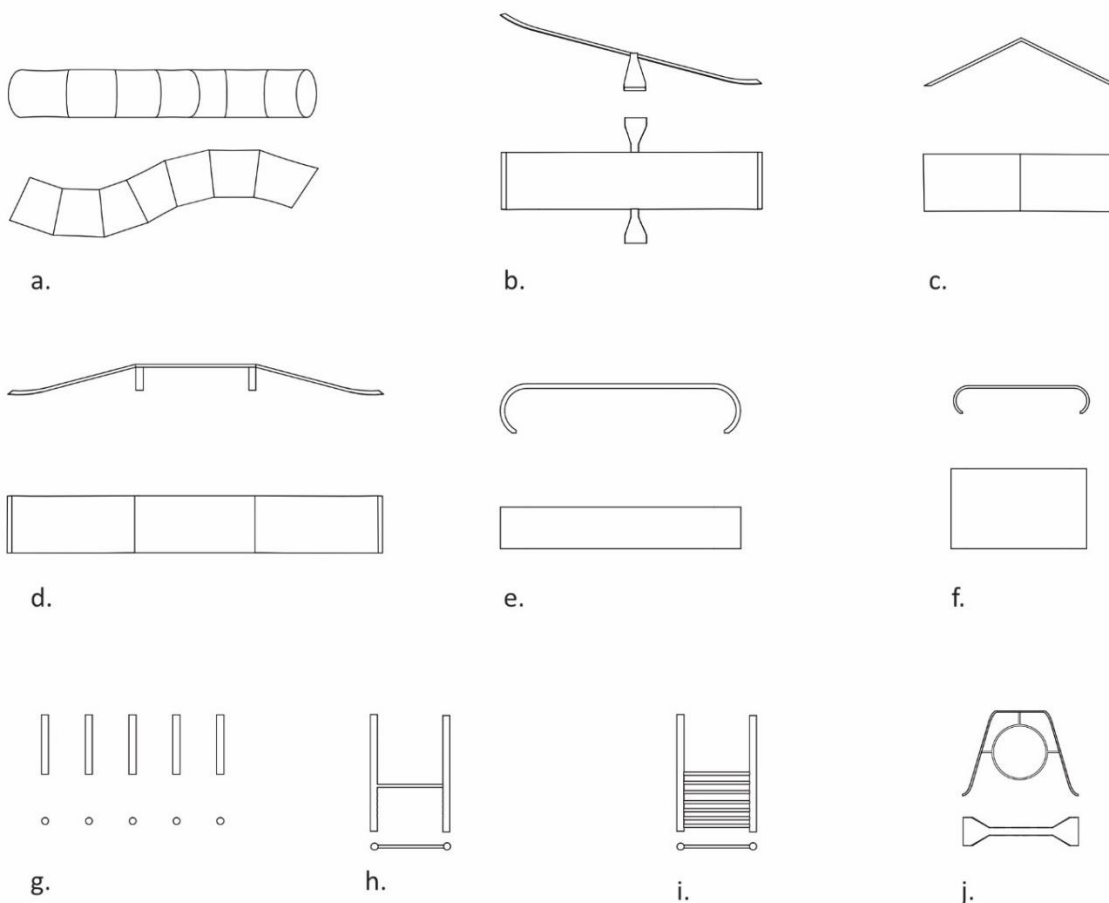
Zestaw mebli dla kotów jest systemem modułowych półek, które pozwalają zwierzętom na zabawę oraz wypoczynek. Moduły mogłyby być zbudowane z drewna klejonego, wyściełanego miękkim materiałem lub poduszką.



Rysunek 31. Zestaw mebli do boksów dla psów: a. stojak na miski, wariant 1, b. stojak na miski, wariant 2, c. stojak na miski wariant 3, d. legowisko, e. półka spoczynkowa dla psów starszych, f. półka spoczynkowa, wariant 1, g. półka spoczynkowa, wariant 2, h. spółka spoczynkowa dla matek z oseskami.



Rysunek 32. Zestaw mebli do pomieszczeń dla kotów: a. bieżnia, b. moduł legowiska, c. stojak na miski, d. kuweta, e. drabinka dla kotów.



Rysunek 33. Zestaw mebli do wybiegów dla psów: a. mostek treningowy, b. huśtawka, c. pochylnia dwustronna, d. mostek treningowy, e. ławka dla opiekunów, f. platforma spoczynkowa, g. pacholki do slalomu, h. stacjonarna panelowa, i. stacjonarna panelowa, j. obręcz.

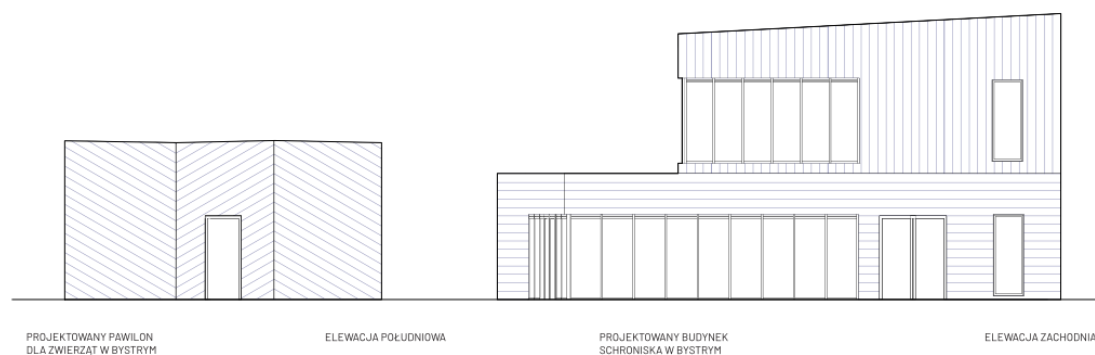
9.15 Kształtowanie elewacji poprzez nawiązanie do architektury Warmii i Mazur

Elewacje budynku stanowią zawiązanie do tradycyjnej architektury Warmii i Mazur¹⁰². Głównym materiałem elewacyjnym miałyby być deska drewniana, pozyskana z rozbiórki starych stodoł.

Możliwy jest trojaki układ desek: wertykalny, horyzontalny oraz diagonalny. Na elewacjach naziemnych budynków A, B i C, przewidziano układ horyzontalny, zaś na kondygnacjach wyższych układ wertykalny. Deski na elewacjach budynków D, E, F, G i H ułożono w sposób diagonalny, aby nawiązać do dekoracji drewnianych ścian szczytowych, jakie można spotkać na terenie Warmii i Mazur (Rys. 26).



Rysunek 34. Przykładowe elewacje chat na Warmii i Mazurach, za: P. Olszark, Wzornik Mazurski, 2021.



Rysunek 35. Propozycje elewacji w oparciu o wzory chat mazurskich.

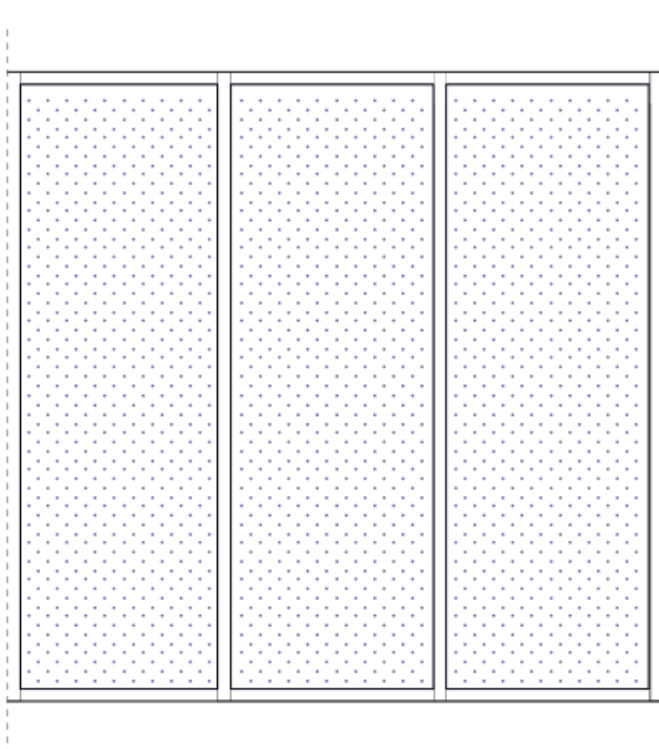
¹⁰² Olszak P. *Wzornik Mazurski*, wyd. Polska Drewniana, 2021.

9.16 Zabezpieczenia przeciwko kolizjom ptaków

Jak już wcześniej opisano w rozdziale 3.5., bardzo częstymi ofiarami architektury dla zwierząt są ptaki, które nie dostrzegają powierzchni szklanych.

Jako iż w zaprojektowanych budynkach znajdują się znaczne połacie szkła, zdecydowano się na zabezpieczenie ich przed ptakami, by zapobiec ewentualnym kolizjom. Jest to zwłaszcza istotne biorąc pod uwagę lokalizację działki - bliskość przyrody zwiększa ryzyko zderzeń ptaków. Zastosowano nadruki na szkłe, które będą niewidoczne dla człowieka, jednak dla ptaków będą jasnym sygnałem do zmiany kierunku lotu.

Zastosowano nadruki na szkłe w formie równomiernie rozłożonych punktów. Kropki ostrze-gawcze rozstawione są w odległości 5 cm od siebie. Kolor przedstawiony na rysunku 36 jest kolorem pogładowym. Docelowy nadruk miałby mieć kolor biały.



Rysunek 36. Fragment połaci szklanej wraz z nadrukami na szkłe.

10. PODSUMOWANIE

Zaproponowany powyżej projekt schroniska dla zwierząt stanowi odpowiedź na złożony relacji pomiędzy człowiekiem a zwierzęciem. Projekt jest próbą zaadresowania problemu bezdomności zwierząt oraz rozwiązania go w sposób, który traktowałby zwierzę jako ważnego odbiorcę architektury. Jak pokazał powyższy projekt, harmonijne współistnienie ludzi i zwierząt w architekturze jest możliwe, jednak należy dochować odpowiedniej staranności by spojrzeć na architekturę z perspektywy innej niż antropocentryczna. W projekcie o tak charakterystycznym profilu, kluczową kwestią jest zrównanie wszystkich odbiorców – uznanie ich równości wobec siebie – oraz równoważne uwzględnienie potrzeb każdego z nich.

Projektując schronisko dla zwierząt, poza względami prawnymi i funkcjonalnymi, należy wziąć pod uwagę sposób w jaki zwierzęta będą tam przebywały i długość czasu jaką tam spędzą. Należy kształtować architekturę w taki sposób, aby skrócić czas pobytu zwierzęcia w schronisku, lub zapewnić mu maksymalną wygodę jeżeli zwierzę spędzi tam długi czas. Bardzo ważne jest również stworzenie pretekstu do spotkań między ludźmi i zwierzętami jak ogólnodostępne wybiegi, oś spacerowa wzdłuż wybiegów czy gabinety zooterapii. Takie podejście pozwoli odwiedzającym na unikatowe spotkanie ze zwierzęciem i spojrzenie na niego jako na równoważną postać. Niniejszy projekt adresuje wszystkie wyżej wymienione kwestie. Obok obiektów stricte schroniskowych przewidziano obiekt edukacyjny oraz dodatkowe elementy przestrzenne dające pretekst do spotkań międzygatunkowym. W detalu skupiono się na indywidualnych potrzebach zwierzęcia – potrzebie ruchu, spokoju czy interakcji, oraz zaproponowano szczegółowe rozwiązania meblarskie, które mogą pozytywnie wpłynąć na zwierzęta.

Podsumowując, projekt jest próbą kompleksowej odpowiedzi na to w jaki sposób kształtować przestrzeń schroniska dla zwierząt tak, by uwzględnić potrzeby zwierząt i ludzi, oraz stworzyć przestrzeń do pogłębienia relacji pomiędzy nimi.

11. BIBLIOGRAFIA

- [1] Ayci H., Tuzen M., *The role of Animal-Aided Design in sustainable architecture*, 2023.
- [2] Bataray E. *Zwierzęcy punkt widzenia*, Gdańsk: Wydawnictwo w Podwórku sp. j., 2023
- [3] Barber A., Guo K., Mills D., Montealegre-Z F., Ratcliffe V. F. Wilkinson A., *A comparison of hearing and auditory functioning between dogs and humans*, 2002.
- [4] Boczar M. Gellner J. *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EGM (2021)
- [5] Bokern A. Tierheim in Amsterdam (NL). In: Kohlhammer K. (wyd.) and Kunkel U. (Red.), *db deutsche bauzeitung. Zeitschrift fur Architetkten und Bauingenieure. Leinfelden-Echterdingen*, 145, 24-26 (2011)
- [6] CBOS, *Komunikat z badań nr 112/2018: Postawy wobec zwierząt*, 2018.
- [7] Clutton-Brock J., *Animals As Domestiactes: A World View Through History*, Michigan State University Press, 2012.
- [8] Copolla C., Grandin T., Enns R. M., *Noise in Animal Shelter Environment: Building Design and Effects of Daily Noise Exposure*, *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 9(1) 1-7, 2006.
- [9] Dobraszczyk P. *Animal Architecture: Buildings, Beast and Us*, Londyn, Reaktion Books Ltd, 2023.
- [10] Eagan B.H., Fraser D. Gordon E. *The effect of animal shelter sound on cat behaviour and welfare*, 2021.
- [11] Eklöf J., *Manifest Ciemności. O sztucznym świetle i zagrożeniu dla odwiecznego rytmu dobowego*, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej, 2024.
- [12] Elvove E., Fine A. H., Morris K. N., Tedeshi P., *Handbook on Animal-Assisted Therapy. Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions. Fifth Edition, Chapter 3: Forward Thinking: The Evolving Field of Human-Animal Interactions*. United Stated of America: Elsevier, 2019.
- [13] Filarska P. *Zmiany rozumienia pojęcia podmiotu i przedmiotu w ujęciu posthumanizmu, transhumanizmu oraz filozofii zorientowanej na przedmiot*, *Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów*, Numer 21 (2/2018).
- [14] Fine A. H., Hart L., Yamamoto M., *Handbook on Animal-Assisted Therapy. Foundations and Guidelines for Animal-Assisted Interventions. Fourth Edition. Chapter*

6: *Recruiting Psychological Health Effects of Animals for Families and Communities*.
United States of America: Elsevier, 2015.

- [15] Główny Inspektorat Weterynarii, *Raport roczny Głównego Lekarza Weterynarii z wizytacji schronisk dla zwierząt za rok 2020/2021*, 2021.
- [16] Hauck T. E., Weisser W.W., *Animal-Aided Design – using a species' life-cycle to improve open space planning and conservation in cities and elsewhere*, 2019.
- [17] Horta O., *Po stronie zwierząt*, Gdańsk: słowo/ obraz terytoria, 2024, str 8.
- [18] Idem R., *Ethical aspects of the sustainable architecture*, Architectus 2011, nr 2 (30), 2011.
- [19] Janetius, S.T. *Nature and Animal Architecture*, 2020.
- [20] Jastrzębska A. *Wpływ wybranych cech psów na ich adopcję ze schronisk dla zwierząt*, 2019.
- [21] Kaliski K. *Schroniska dla bezdomnych zwierząt Cz. I. Wczoraj i dziś*, Wiadomości Zootechniczne, 2, 2012, s. 45-56.
- [22] Kaliski K. *Schroniska dla bezdomnych zwierząt Cz. II. Założenia funkcjonalno-użytkowe*, Wiadomości Zootechniczne, 1, 2013, s. 121–131.
- [23] Kleszcz J., *Ceramika w służbie przyrody. O niespodziewanych skutkach oszczędzania energii*, Szkło i Ceramika, Numer II, 2021.
- [24] Kleszcz J. *Wykorzystanie nieużytków miejskich jako przestrzeni międzygatunkowych – analiza efektów wprowadzenia*, Budownictwo i Architektura 16(2), 2017.
- [25] Kleszcz J., *Wyzwania architektury nie-antropocentrycznej, czyli gdzie leży granica projektowania uniwersalnego*, czasopismo; Housing environment 31.2020, Architektura XXI wieku.
- [26] Kręzlik A. *Biomimetyka w kilku przykładach*, czasopismo: autoportret. Pismo o dobrej przestrzeni: 4/2016., 2016.
- [27] Kruszewicz A, *Hipokryzja. Nasze relacje ze zwierzętami*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Oikos Sp. z o.o. , 158.
- [28] Lebidiew J.S. *Architektura i bionika*, Warszawa: Arkady, 1983.
- [29] Maulana R., *Architecture for animals: the expanding challenges of sustainable development*, IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci, 2018.
- [30] Meuser N., *Zoobauten: Handbuch und Planungshilfe*, DOM publishers, 2018

- [31] Mikulska R., Sztewierni H., Żyśk-Gorczyńska E., *Kolizje ptaków z transparentnymi powierzchniami*, Wrocław: Wydawnictwo Tulipus, 2021.
- [32] NIK, *Zapobieganie bezdomności zwierząt. Informacja o wynikach z kontroli*, 2016.
- [33] Olszak P. *Wzornik Mazurski*, wyd. Polska Drewniana, 2021.
- [34] Papanek V. *Dizajn dla realnego świata*, Łódź: Recto verso, 2012, s. 105.
- [35] Pawlyn M. *Biomimicry in Architecture*, Londyn: Riba Publishing, 2016, s. 2.
- [36] Piastowska M. *Bezdomność zwierząt i sposoby jej zapobiegania*, 2009.
- [37] Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 czerwca 2018 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz.U. 2018 poz. 1286).
- [38] Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w z dnia 20 stycznia 2022 r. sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt (Dz.U. 2022 poz. 175).
- [39] Redakcja zbiorowa, *AMVA Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2020 Edition*, Schaumburg: American Veterinary Medical Association, 2020.
- [40] Redakcja zbiorowa, *Popularna Encyklopedia Powszechna. A-Bap*, Kraków: Oficyna Wydawnicza, 2001, s. 345.
- [41] Serpell J., *Domestication and history of the cat*, 2013,
- [42] *Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie praw zwierząt*. (Dz. U. 1997 Nr 111 poz. 724).
- [43] Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Olsztynie na zlecenie Schroniska dla Zwierząt w Olsztynie, *Sprawozdanie LBŚiŻ-OBŚP/47Z/2019*, 2019.
- [44] Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Olsztynie, *Raport z wizytacji schroniska dla bezdomnych zwierząt. Raport za 2020 rok w Bystrym*, 2020.
- [45] Wolch J., *Anima Urbis*, „Progress in Human Geography” 2002, nr 26, s. 721–742.
- [46] Zawojski Piotr. *Posthumanizm, czyli humanizm naszych czasów*, Kultura i Historia, 2017, nr 32, s. 68-76..

ŹRÓDŁA ONLINE

- [1] al-Ma'arri, online: 08.03.2025, <https://en.wikipedia.org/wiki/Al-Ma%27arri#Veganism>
- [2] ArchDaily, *Animal Refuge Centre*, online: 8.05.2024, <https://www.archdaily.com/2156/animal-refuge-centre-arons-en-gelauff-architecten>.
- [3] ArchDaily, *Palm Springs Animal Care Facility / Swatt | Miers Architects*, online: 8.05.2024, <https://www.archdaily.com/237233/palm-springs-animal-care-facility-swatt-miers-architects>.
- [4] Fakt, *Dramat w schronisku dla zwierząt pod Giżyckiem*, online 31.07.2024, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/bystry-dramat-w-schronisku-dla-zwierzat-pod-gizyckiem-zatrzymani-wlasciciele/8n4g293>.
- [5] Fundacja Albatros, *O Ośrodkach Rehabilitacji Zwierząt Dzikich w naszym regionie*, online 02.08.2024, <https://falbatros.pl/o-osrodkach-rehabilitacji-zwierzat-dzikich-w-naszym-regionie/>.
- [6] FMD Architects, *The importance of sound / noise control in animal care design*, online: 24.07.2024, <https://fmdarchitects.com/the-importance-of-sound-noise-control-in-animal-care-design/>
- [7] Francis of Assisi, online 03.08.2025, https://en.wikipedia.org/wiki/Francis_of_Assisi#Nature_and_the_environment.
- [8] Gmina Giżycko, *Schroniska dla zwierząt*, online: 31.07.2024. <https://ugg.pl/cms/22043/schronisko-dla-psow>.
- [9] hiPets, *Przygarnij zwierzaka, byle nie w święta! Schroniska wstrzymują adopcje*; online. 31.07.2024. <https://wiedza.hipets.com/schroniska-wstrzymuja-adopcje-w-swietal/>.
- [10] Jezioro Niegocin, online 24.05.2025, http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Jezioro_Niegocin
- [11] Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, online 25.05.2025, https://pl.wikipedia.org/wiki/Kraina_Wielkich_Jezior_Mazurskich
- [12] O kampanii #OLEJOLEJ, online 08.03.2025, <https://zoo.gdansk.pl/edukacja/kampanie-edukacyjne/ocalmy-orangutany-olejolej/>
- [13] Pintos P., *Michigan Animal Rescue League / PLY+*, online: 8.05.2024, <https://www.archdaily.com/987699/michigan-animal-rescue-league-ply-plus>.

- [14] Pintos P., *Staten Island Animal Care Center*, online: 8.05.2024,
<https://www.archdaily.com/995125/staten-island-animal-care-center-garrison-architects>
- [15] State of Homelessness Project, online: 31.07.2024,
<https://stateofpethomelessness.com./latest-report/?Country=Poland>.
- [16] Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w Olsztynie, Roczny raport ze schronisk, online: 02.08.2024, <https://www.olsztyn.wiw.gov.pl/bip/roczny-raport-ze-schronisk>.
- [17] Venacore C. B. *dog*, Britannica, online: 9.06.2024,
<https://www.britannica.com/animal/dog>.
- [18] Wikipedia, *Five freedoms*, online: 6.07.2024,
https://en.wikipedia.org/wiki/Five_freedoms
- [19] Wikipedia, *Universal Declaration on Animal Welfare*, online: 6.07.2024,
https://en.wikipedia.org/wiki/Universal_Declaration_on_Animal_Welfare.

WYKAZ RYSUNKÓW:

[Rysunek 1.] Infografika zaczerpnięta z: Boczar M. Gellner J., *Architektura i zwierzęta*. Kraków: EMG, 2021, s. 222.

[Rysunek 2.] Mapa ilustrująca lokalizacje schronisk dla zwierząt znajdujących się na terenie województwa warmińsko mazurskiego, wykonana na podstawie raportów Wojewódzkiego Inspektora Weterynarii na rok 2020. Mapa została poszerzona o zamknięte rok wcześniej schronisko w Radysach.

[Rysunek 3.] Mapa przedstawiająca lokalizację ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt w województwie warmińsko-mazurskim.

[Rysunek 4.] Mapa przedstawiająca odległości okolicznych schronisk dla zwierząt od zamkniętego schroniska dla psów w Bystrym w powiecie giżyckim.

[Rysunek 5.] Schemat funkcjonowania wzorcowego schroniska, na podstawie: Kaliski K. *Schroniska dla bezdomnych zwierząt Cz. II. Założenia funkcjonalno-użytkowe*, Wiadomości Zootechniczne, 1, 2013, s. 121–131.

[Rysunek 6.] Animal Refuge Centre / Arons en Gelauff Architecten Amsterdam, Niderlandy, 2007

[Rysunek 7.] Palm Springs Animal Care Facility. Proj Swatt Miers Architects Palm Springs, USA, 2012

[Rysunek 8.] Schronisko dla Zwierząt w Olsztynie, proj. Szczepańska-Maj i Maj Biuro Architektoniczne, 2012.

[Rysunek 9] Michigan Animal Rescue League, proj 2020, PLY+, Pontiac, USA

[Rysunek 10.] Staten Island Animal Care Center, proj. Garrison Architects, Staten Island USA, 2022.

[Rysunek 11.] Analiza zabudowy

[Rysunek 12.] Analiza przyrodnicza

[Rysunek 13.] Analiza widokowa

[Rysunek 14.] Analiza kompozycyjna

[Rysunek 15.] Szkic koncepcyjny założenia – wariant organiczny, architektura tworzona w oparciu o tektonikę linii brzegowej jeziora.

[Rysunek 16.] Szkic koncepcyjny założenia – wariant zakładający połączenie budynków organicznym przekryciem dachowym

[Rysunek 17.] Szkic koncepcyjny założenia – wariant oparty na prostych formach, zakładający zróżnicowanie wysokości budynków.

[Rysunek 18.] Wstępna makieta założenia – wariant w oparciu o organiczne kształty, zakładający połączenie większości obiektów.

[Rysunek 19.] Schemat funkcjonalny założenia.

[Rysunek 20.] Scenariusz użytkowania zwierzęcia (psa).

[Rysunek 21.] Scenariusz użytkowania odwiedzającego.

[Rysunek 22.] Scenariusz użytkowania: a. opiekuna zwierząt, b. lekarza weterynarii, c. pracownika biurowego.

[Rysunek 23.] Schemat funkcjonalny a. budynku schroniska, b. budynku edukacyjnego.

[Rysunek 24.] Typologia boksów a. dla zwierząt w kwarantannie, b. typowych, c. dla psów agresywnych, d. dla matek z oseskami, e. aklimatyzacyjnych, f. dla psów starszych.

[Rysunek 25.] Pomieszczenie dla kotów wraz z wolierą zewnętrzną.

[Rysunek 26.] Wybiegi zewnętrzne: a. dla psów agresywnych, b. treningowy.

[Rysunek 27.] Układ ogrodzenia: a. standardowy, b. pod kątem 15°, c. pod kątem 30°, d. pod kątem 45°.

[Rysunek 28.] *Układ kształtek: a. spod kątem prostym do osi ogrodzenia, c. pod kątem 20° do osi ogrodzenia.*

[Rysunek 29.] *Części ogrodzenia: a. furtka, b. panel w całości, c. panel rozbity na części składowe.*

[Rysunek 30.] *Widok aksonometryczny dwóch przyległych do siebie boksów.*

[Rysunek 31.] *Rysunek 31. Zestaw mebli do boksów dla psów: a. stojak na miski, wariant 1, b. stojak na miski, wariant 2, c. stojak na miski wariant 3, d. legowisko, e. półka spoczynkowa dla psów starszych, f. półka spoczynkowa, wariant 1, g. półka spoczynkowa, wariant 2, h. spółka spoczynkowa dla matek z oseskami.*

[Rysunek 32.] *Zestaw mebli do pomieszczeń dla kotów: a. bieżnia, b. moduł legowiska, c. stojak na miski, d. kuweta, e. drabinka dla kotów.*

[Rysunek 33.] *Zestaw mebli do wybiegów dla psów: a. mostek treningowy, b. huśtawka, c. pochylnia dwustronna, d. mostek treningowy, e. ławka dla opiekunów, f. platforma spoczynkowa, g. pachołki do slalomu, h. stacjonarna pojedyncza, i. stacjonarna panelowa, j. obręcz.*

[Rysunek 34.] *. Przykładowe elewacje chat na Warmii i Mazurach, za. P. Olszark, Wzornik Mazurski, 2021.*

[Rysunek 35.] Propozycje elewacji w oparciu o wzory chat mazurskich.

[Rysunek 36.] Fragment połaci szklanej wraz z nadrukami na szkło.

WYKAZ TABEL:

Tabela 1. Uciążliwość hałasu w poszczególnych pomieszczeniach na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród pracowników Schroniska dla Zwierząt w Olsztynie.

Tabela 2. Legenda kolorystyczna poszczególnych pomieszczeń.

Tabela 3. Zestawienie wyróżnionych przestrzeni wraz z ich metrażem oraz procentowym udziałem

w powierzchni zabudowy

Tabela 4. Zestawienie powierzchni dla poszczególnych budynków.

Tabela 5. Dane dotyczące możliwości lokowania psów.

Tabela 6. Dane dotyczące możliwości lokowania kotów.

12. ZAŁĄCZNIKI

1. Plansza architektoniczna
2. Plansza urbanistyczna
3. Plansza urbanistyczna
4. Plansza architektoniczna
5. Plansza architektoniczna
6. Plansza architektoniczna
7. Plansza architektoniczna
8. Plansza architektoniczna
9. Plansza architektoniczna
10. Plansza architektoniczna